

જ્ઞાન ક્રાંતિ

JAIN KRANTI

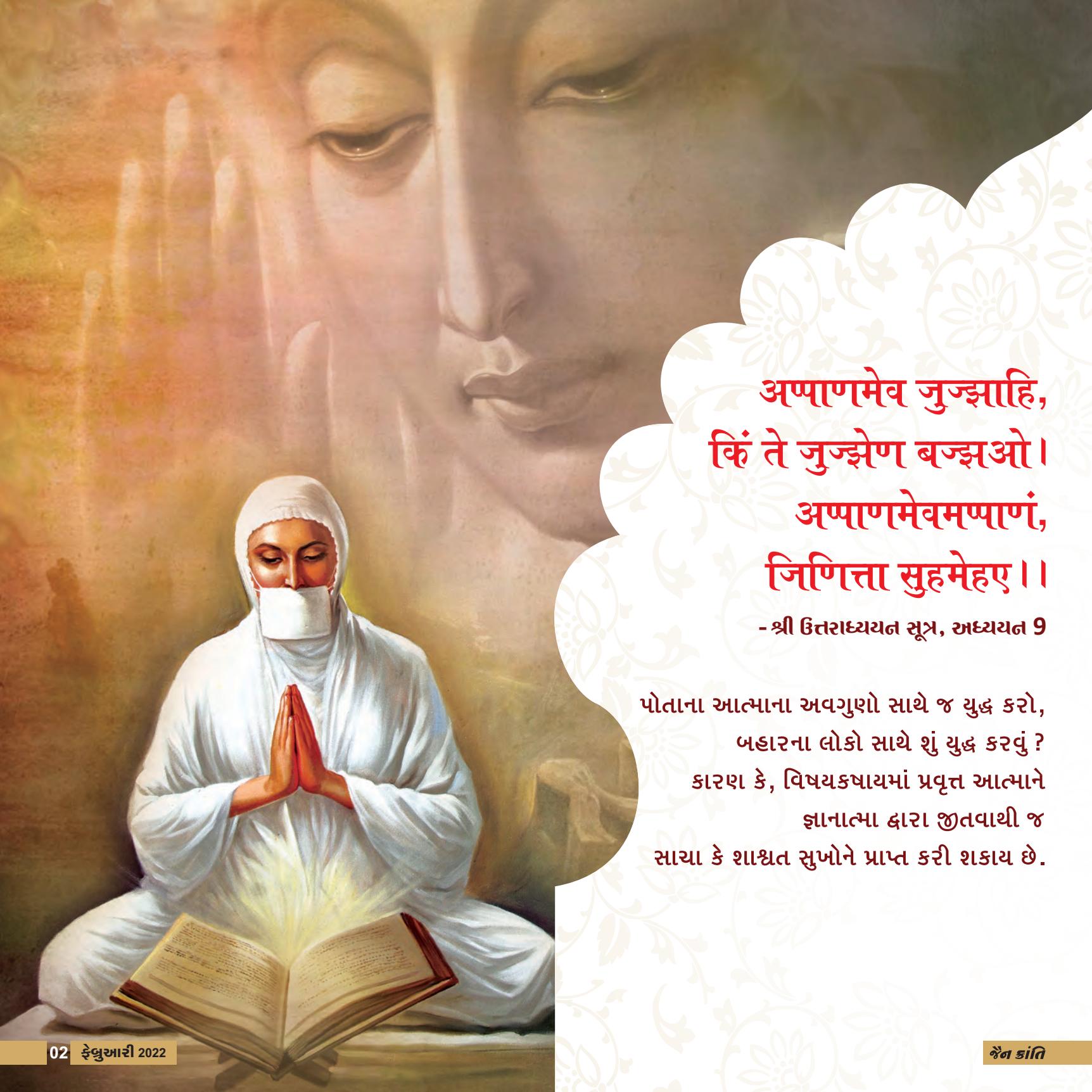

Vol. 12 | Issue 10 | Mumbai | February - 2022 | Price Rs. 25/- | Pages : 40

વૈદાચય

ઓકથી ઓકલું

अप्पाणमेव जुज्ज्वाहि,
किं ते जुज्ज्वेण बज्ज्वाहो ।
अप्पाणमेवमप्पाणं,
निणित्ता सुहमेहए ॥

- श्री उत्तराध्ययन सूत्र, अध्ययन 9

पोताना आत्माना अवगुणो साथे ज युद्ध करो,
बहारना लोको साथे शुं युद्ध करवुं ?
कारण के, विषयकषायमां प्रवृत्त आत्माने
ज्ञानात्मा क्षारा ज्ञितवाथी ज
साचा के शाश्वत सुखोने प्राप्त करी शकाय छे.

બહું ખુ મુણિણો ભદ્દં,
 અણગારસ્સ ભિક્ખુણો ।
 સવ્વઓ વિષમુક્તસ્સ,
 એંતમણુપસ્સઓ ॥

- શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, અધ્યયન 9

બાહ્ય અને આભ્યંતર સર્વ પ્રકારના
 સંયોગ કે પરિગ્રહોથી મુક્ત
 તેમજ,
 'હું એકલો જ છું' આમ એકત્વભાવમાં રહેનાર
 ગૃહત્યાગી ભિક્ષાજીવી મુનિને
 દરેક પરિસ્થિતિમાં બહુ જ આનંદ મંગાલ હોય છે.

વૈરાગ્યપ્રાગટ્ય... આત્મ યુદ્ધની એ અપૂર્વ કણ !

નમિ રાજબિંને જ્યારે સમજાય છે કે,
હું નગરનો સર્વશ્રેષ્ઠ રાજી હોવા છતાં...
મારા આ દાહ્યાવર નામના રોગને દૂર કરવા અસક્ષમ છું.
ત્યારે તેમના મનમાં, તેમના આત્મામાં, એક war શરૂ થાય છે.
સ્વયંની સ્વયં સાથે Inner War,
અજ્ઞાનની સાથે જ્ઞાનની War,
મિથ્યાત્વની સાથે સમ્યક્તવની War,

અને ત્યારે સત્ય સ્પર્શી જાય છે, એમના આત્માને !

સત્યની સ્પર્શના બદલી નાંખે છે, એમની અનંતકાળની beliefને !
અને એક નિર્ણયાત્મક સંકલ્પ સાથે, પ્રાગટ્ય થાય છે એમનામાં વૈરાગ્યનું !

સ્વયંને સ્વયંની સાથે, નમિ રાજબિંના પાત્રમાં અનુભવ કરવા,
એકવાર અવશ્ય વાંચશો, રાષ્ટ્રસંત પરમ ગુરુદેવ શ્રી નામ્રમુનિ મહારાજ સાહેબ કારા
વર્ષ 2014 માં પારસધામ-ઘાટકોપરમાં આપવામાં આવેલા વૈરાગ્યપ્રેરક વ્યાખ્યાનો
જૈન-કાંતિના “વૈરાગ્યમુ” વિશેષ અંકમાં !

: FORMER EDITOR :
SHREE RASIKBHAJ PAREKH

: PUBLISHER :
SHREE DEEPAKBHAJ BHAYANI

: EDITOR :
SHREE PRATIMABEN BADANI

: CONTACT :
PARASDHAM
VALLABH BAUG LANE, TILAK ROAD
GHATKOPAR (E) MUMBAI - 400077
PH: +91-22-25015152

: EMAIL :
connect@parasdharm.org
website: www.parasdharm.org

: JOIN US ON :
www.facebook.com/ParasdharmIndia
www.youtube.com/ParasdharmTV

Printed, Published, Edited and Owned by
DEEPAK K. BHAYANI

Printed at
Arihant Printing Press
Ghatkopar (E), Mumbai - 400 077
and
Published at
202, Satellite Building,
Opp. Mistry Complex, J. B. Nagar,
Andheri (East), Mumbai - 400 099

: SUBSCRIPTION :

LIFE TIME (WITHIN INDIA)	: ₹ 2500
FOR 2 YRS. (WITHIN INDIA)	: ₹ 500
LIFETIME (INTERNATIONAL)	: ₹ 20000
FOR 1 YR. (INTERNATIONAL)	: ₹ 2500

આપશ્રીને ‘જૈન કાંતિ’ને અનુદાન આપવું હોય તો
સંપર્ક : +91-9324808181

TO KNOW MORE ABOUT
PUJYA GURUDEV
CONTACT ON: +91-9860905678

પાંપણના પલકારે વ્યતીત થઈ રહેલી સમયની દરેક-દરેક કષા જગતના જીવોને આભાહિતનો એક સંદેશ આપી રહી છે ,

હું જીવ ! તું બોધ પામ. પરંતુ કષણોના અનંત અનંત સરવાળા વ્યતીત થઈ જવા છતાં, યુગોના યુગો અને ભવોના ભવો વ્યતીત થવા છતાં જગતના અનંત જીવો એની એ જ અજ્ઞાન દશામાં આ કોંમતી કષણોને વ્યર્થમાં વેડફી રહ્યા છે , ત્યારે કોઈક જીવ એવા હોય છે જે કોઈક એક કષણને પારખી જતા હોય છે , જાગૃત બનીને કષણનો બોધ પામી જતા હોય છે અને સ્વયંના આત્માનું કલ્યાણ સાધી લેતા હોય છે !

પરમાત્મા કહે છે , ખરણ જાણાહિ પંડિએ !

જે કષણને જાણે છે , જે કષણને પારખી લે છે , કચાં સમયે આત્મા માટે શું હિતકારી છે એનો બોધ જે પામી જાય છે તે પંડિત હોય છે , તે જ જ્ઞાની હોય છે !

કષણોના અનંત સમૂહને વ્યર્થમાં વ્યતીત કર્યા બાદ એક રાજર્ષિના જીવનમાં એક કષણ એવી આવે છે કે ...

ભાવ્ય રાજમહેલ છે, એક હજાર સૌદર્યવાન રાણીઓ છે, હજારો સેવકો સેવામાં હજાર છે; પણ રાજા અશાંત છે. રાજાને કચાંય ચેન નથી, કચાંય શાંતિ નથી. અશાતા વેદનીય કર્મનો ઉદય અને એને કારણે આખા શરીરમાં દાહ્જવર થયો છે. એક એવા પ્રકારનો તાવ જેને કારણે આખા શરીરમાં બળતરા થઈ રહી છે, જલન થઈ રહી છે.

એ નમિરાજના દાહ્જવરને દૂર કરવા અનેક વૈધો, હકીમો, મંત્ર-તંત્રના જાણકાર આદિ અનેક લોકો પોતપોતાની રીતે પ્રયત્નો કરી રહ્યો છે; પરંતુ અંશમાત્ર પણ રાહત થતી નથી. અસહ્ય બળતરાએ રાજા બેચેન બની ગયા છે અને પછી છેલ્લા ઉપચાર તરીકે વૈધો અને હકીમોએ કહ્યું, ‘આખા શરીરે ચંદન અને સુખડનો લેપ લગાડો. એની ઠંડકના ગુણધર્મને કારણે કદાચ રાજાને શાંતિ મળશે.’

રાજાના રોગથી રાણીઓ પણ ચિંતિત હતી. રાજાના દાહ્નને શાંત કરવા, શાતા પમાડવા સ્વયં ચંદન અને સુખડને ઘસવા બેસી ગઈ અને લેપ તૈયાર થતાં રાજાના શરીરે લગાડવામાં આવ્યો. થોડીક ક્ષણો માટે રાજાને શાંતિ લાગી, ઠંડક લાગી. રાજાને થોડી વાર નિદ્રા પણ આવી ગઈ.

આ તરફ રાણીઓ કારા ચંદન ઘસવાનું ચાલુ જ હતું. જેવો લેપ સુકાય કે તરત જ બીજો લેપ તૈયાર હોય. રાત-દિવસ આ કમ ચાલતો હતો. ચંદનના લેપથી રાજાને બળતરામાં તો થોડી રાહત થતી હતી, છતાં રાજા upset રહેતા હતા. સતત આવતો અવાજ એમનાથી સહન થતો નહોતો.

રાજાએ પૂછ્યું, આટલો બધો અવાજ આવે છે?

સેવકે કહ્યું, રાજન! ક્ષમા કરજો! આ અવાજ રાણીઓનાં કંકણનો આવે છે. તેઓ આપના માટે ચંદન ઘસી રહ્યાં છે.

રાજાએ આદેશ આયો, બંધ કરી દો ચંદન ઘસવાનું! બંધ કરી દો આ અવાજને!

હવે શું થાય? આ તો રાજાનો આદેશ! અવાજ તો બંધ કરવો જ પડે અને જો ચંદન ન ઘસાય, લેપ તૈયાર ન થાય તો રાજાની બળતરા પાછી વધવા લાગે. બધાને ચિંતા થવા લાગી. બધા વિચારમાં પડી ગયા કે હવે શું કરવું?

ત્યાં એક અનુભવી વ્યક્તિ હતી. એણે કહ્યું, અનેક છે એટલે અથડાય છે. જો એક હશે તો અથડાશે પણ નહીં અને ચંદન પણ ઘસાશે અને રાજાને સુખડનો લેપ પણ થઈ શકશે.

અનુભવી એ જ હોય જે ગમે તેવી સમસ્યાનું પણ સમાધાન શોધી લે. જેની પાસે અનુભવ ન હોય તે હંમેશાં ચિંતિત રહે.

રાણીઓએ સૌભાગ્યસૂચક એક-એક

કંકણ રાખીને બીજાં કંકણ કાઢી નાખ્યાં અને સુખડ ઘસવાનું ચાલુ રાખ્યું.

રાજાનો લેપ થતો રહ્યો અને અવાજ પણ બંધ થઈ ગયો.

રાજા વિચારે છે, મેં અવાજ બંધ કરવાનું કહ્યું હતું તો અવાજ તો બંધ થઈ ગયો, તો શું સુખડ ઘસવાનું પણ બંધ થઈ ગયું? તે સેવકને પૂછે છે, સધારી માહિતી મેળવે છે. પછી રાજા રાણીઓને એનું કારણ પૂછે છે.

એક રાણી કહે છે, રાજન! લેપ પણ જરૂરી છે અને કંકણ પણ જરૂરી છે, કેમ કે, એ અમારા સૌભાગ્યનું પ્રતિક છે અને અવાજ બંધ કરવો પણ જરૂરી છે. એટલે અમે જે અનેક કંકણ પહેર્યા હતાં તેમાંથી એક જ રાખ્યું છે એટલે અવાજ બંધ થઈ ગયો.

આ શબ્દ સાંભળતાં જ રાજના મનમાં કંઈક click થયું.

દરેકના આત્મામાં કચારેક ને કચારેક કંઈક click થતું હોય છે. તે સમયને જે સમજી લે છે તેને ઘણુબધું સમજાઈ જાય છે.

રાજા વિચાર કરે છે, જ્યાં એક છે ત્યાં અવાજ નથી અને કામ પણ થાય છે. મતલબ જ્યાં એક છે ત્યાં શાંતિ છે, જ્યાં અનેક છે ત્યાં અશાંતિ છે. જ્યારે આત્મા એકલો છે ત્યારે પૂર્ણ શાંતિ છે, પણ જ્યારે જોડાય છે ત્યારે અશાંતિ સર્જાય છે - એક click, એક વાક્ય. રાજાને આખી રાત ઊંઘ ન આવી, વિચાર અને ચિંતન ચાલુ જ રહ્યાં.

જ્યાં એક છે ત્યાં શાંતિ છે, જ્યાં અનેક છે ત્યાં અશાંતિ છે.

જ્યાં એક છે ત્યાં એકતા છે, જ્યાં અનેક છે ત્યાં અથડામણ છે.

રાજા ચિંતનમાં ઉંડા ને ઉંડા ઉત્તરતા જાય છે. જ્યાં બે ભેગા થાય છે ત્યાં બગડવાની શરૂઆત થાય છે, જ્યાં એક છે ત્યાં સુધરવાની શરૂઆત થાય છે.

રાજાએ વિચાર કરી લીધો કે બસ, આજથી મારે હવે સુધરવાની શરૂઆત કરવી છે.

એ સમયના રાજા-મહારાજાને એક click થાય અને એમનું જીવનપરિવર્તન થઈ જાય.

રાજાએ તરત જ નિર્ણય કરી લીધો કે જ્યાં એક છે ત્યાં શાંતિ છે. મારે હવે એકલાનું જીવન જીવંતું છે. મારે હવે બીજા કોઈ સાથે connection રાખવું નથી. જ્યાં-જ્યાં મારાં connection છે ત્યાં-ત્યાં reaction છે.

નભિરાજિં પાસે રાજવૈભવ છે, રાણીઓ છે, સેવકો અને સેનાપતિઓ છે. કોઈ પણ વાતનું, કાણભરનું પણ દુઃખ નથી. પણ એક વિચાર આત્મામાં click થયો અને એમના જીવનની રાહ જ બદલાઈ ગઈ, એમના હૃદયનું પરિવર્તન થઈ ગયું, એમના ભાવોનું પરિવર્તન થઈ ગયું, એમના વિચારોનું પરિવર્તન થઈ ગયું, એમના આત્માનું જ પરિવર્તન થઈ ગયું.

જેનાં 69 કોડાકોડી સાગરોપમનાં કર્માનો ક્ષય થયો હોય તેનો આત્મા જ જાગૃત થાય, એને જ કંઈક click થાય. જેમણે પૂર્વભવમાં કોઈ સાધના કરી હોય એને જ આ ભવમાં માત્ર એકાદ નિમિતની જરૂર પડે અને નિમિત મળતાં જ પરિવર્તનની પણ શરૂ થઈ જાય.

જેનાં 70 કોડાકોડી સાગરોપમનાં મોહનીય કર્માનો ક્ષય થયો હોય તેને જ સત્ય સ્પર્શ. સાંભળવું એ અલગ વર્સ્તુ છે અને સ્પર્શવું એ અલગ છે. જેને સ્પર્શ છે તેની life turn થઈ જાય છે.

નભિરાજિંનો એક રાતનો વિચાર અને બીજે દિવસે સવારે હજારો રાણીઓ, મહેલ, વૈભવ, સુખ અને સમૃદ્ધિ બધું જ ત્યાગીને રાજમહેલનાં પગથિયાં ઉત્તરી જાય છે.

રાણીઓ રડી રહી છે, પોતાની ભૂલ થઈ હોય તો માફી માગી રહી છે; પણ રાજા તો મક્કમ મને એક પછી એક પગથિયાં ઉત્તરી રહ્યા છે. ન કોઈ જવાબ, ન કોઈ ચર્ચા, ચૂપચાપ !

આખી રાતના ચિંતન અને મનનને કારણે, રાજના ભાવોના પરિવર્તનને કારણે રાજાની aura અને vibrations શુદ્ધ થઈ ગયાં હતાં. પસ્તાવાથી એમનું મન પાવન અને પવિત્ર થઈ ગયું હતું.

એમનાં શુદ્ધ અને વિશુદ્ધ vibrations ચારે તરફ ફેલાઈ રહ્યાં હતાં, જે ઇન્દ્ર સુધી પહોંચી જાય છે.

દેવલોકમાં ઇન્દ્ર એમના ત્યાગ અને વૈરાગ્યના ભાવથી વિચારમાં પડી જાય છે: અરે ! આવા સક્તમ અને સમૃદ્ધ રાજા બધું જ ત્યાગીને ચાલી નીકળ્યા ? શા માટે વૈરાગી બન્યા ? એમના ત્યાગ અને વૈરાગ્ય કેવા છે ? ક્ષણિક છે કે પછી કાયમના છે ? એ સંયમનો માર્ગ સ્વીકારવા જઈ રહ્યા છે તો એમનો નિર્ણય

સમજ સાથેનો છે કે નહીં ? આ મહાન ત્યાગ પાછળ એમનું લક્ષ્ય શું છે ? ચાલ, એમની પરીક્ષા કરું. ઇન્દ્ર બ્રાહ્મણનો વેશ ધારણ કરીને પૃથ્વી પર આવે છે. નભિરાજિં દઢ મનોબણ અને મક્કમતાથી એક-એક પગલું આગળ વધી રહ્યા છે.

આજે સત્ય સમજાય અને દીક્ષા લેવાનું મન થાય એવા ઘણા હોય છે. સત્યના માર્ગ જવું છે, પરમાત્માના પંથે જવા જેવું છે એવા વિચારો પણ ઘણાને આવતા હોય છે; પણ સંયમ જીવનની કઠિનાઈઓ અને પ્રતિકૂળતાથી ડરીને, ગમ્ભરાઈને પાછા હટી જાય છે. હજારો લોકોને વૈરાગ્યનો ભાવ આવે, પણ એમાંથી એકાદ જ દીક્ષા લઈ શકે. બાકી મોટા ભાગના ધીરે-ધીરે પાછા સંસારમાં અટવાઈ જતા હોય છે.

‘સંયમનો માર્ગ એ સામાન્ય માટેનો માર્ગ છે જ નહીં. એ તો શૂરવીરનો માર્ગ છે.’

કોઈક જ વિરલો એવો હોય જેને સત્ય સમજાય, જેનું vision clear થાય, તેનામાં જ અડગતા આવે, તે જ મક્કમ રહી શકે, તે જ સંસારનો ત્યાગ કરી શકે, તે જ સંબંધોથી મુક્ત થઈ શકે અને તે જ મુક્તિને વરી શકે.

નભિરાજિંના મનોભાવોને, એમની મક્કમતાને જાણવા દેવલોકના દેવ ઇન્દ્ર એમની પરીક્ષા કરવા આવે છે. ઇન્દ્રદેવ રાજાની સમક્ષ આવીને અનેક પ્રશ્નો પૂછે છે :

ઇન્દ્ર : રાજન ! તમે ક્યાં જઈ રહ્યા છો ? આ બધા શા માટે રડી રહ્યા છે ? આ બધું છોડીને, બધાને રડતા મૂકીને તમે ક્યાં જઈ રહ્યા છો ? શું આ રીતે રાજવૈભવ, રાણીઓ આદિને ત્યાગીને જવું આપના માટે યોગ છે ?

રાજા બધા જ પ્રશ્નોના શાંતિથી સંતોષકારક જવાબ આપે છે.

આપણા જીવનમાં અનેક વાર નાની-નાની ઘટનાઓ, નાના-નાના પ્રસંગો સર્જિતા હોય છે, જેમાંથી કંઈક ને કંઈક બોધ પ્રાપ્ત થતો હોય છે. જેમની પાસે બોધદાષ્ટ હોય છે તેઓ આવા પ્રસંગમાંથી બોધ પ્રાપ્ત કરીને આત્મકલ્યાણ સાધી લે છે.

ભરત ચક્રવર્તીના હાથમાંની આંગળીમાંથી વીઠી સરી જાય અને એમને સત્ય સમજાઈ જાય.

નમિરાજિને કંકણનો અવાજ બંધ થાય અને સત્ય સમજાઈ જાય કે એકમાં શાંતિ છે, અનેકમાં અશાંતિ છે.

નમિરાજિને સમજાઈ ગયું કે જ્યાં અનેક છે, અનેક સાથે સંબંધ છે ત્યાં અશાંતિ છે; કેમ કે, સંબંધો જ મોટા ભાગે રાગ-દેખનું કારણ બને છે અને તે જ માનવભવનો સમય ખાઈ જાય છે.

જ્યાં સંબંધ છે ત્યાં સમસ્યા છે. માટે જ, ભગવાને મૈત્રીને શ્રેષ્ઠ માની છે અને સંબંધને પાપ માન્યું છે. મૈત્રી જીવમાત્ર પ્રત્યે પણ સંબંધ કોઈ સાથે નહીં.

જે સંબંધો અને સંયોગોથી મુક્ત થાય છે તે જ 'સ્વ'ની સમીપ જાય છે. જે બધાથી દૂર થાય છે તે જ પોતાની નજીક જાય છે અને જે પોતાની નજીક જવા લાગે છે તે જ બધાથી સહજતાથી દૂર થવા લાગે છે.

નમિરાજિની બોધદાષ્ટમાં સત્ય સમજાઈ ગયું. જ્યારે સત્ય અંતરને સ્પર્શ છે ત્યારે આત્માનો ઉઘાડ થવા લાગે છે.

જ્યારે કોઈ પરમ સત્ય આત્માને સ્પર્શ જાય અને જો આત્મા ચિંતનના ઊંડાણમાં ઉત્તરી જાય તો આત્મજ્ઞાન ખીલવા લાગે, મતિજ્ઞાન નિર્મણ થવા લાગે અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પ્રગટ થઈ જાય છે.

નમિરાજિને પણ જાતિસ્મરણ જ્ઞાનમાં એક દશ્ય દેખાવા લાગ્યું અને એમનું મન વિચારમાં પડી ગયું. અરે! આ શું? હું તો ભૂતકાળમાં સાધુ હતો. મેં દીક્ષા લીધી હતી, રાગ-દેખના કારણારુપ સર્વ સંબંધોનો ત્યાગ કર્યો હતો, સર્વ સંગનો પરિત્યાગ કર્યો હતો અને આ ભવમાં? આ ભવમાં આ હજારો રાણીઓના મોહમાં ફસાઈ ગયો? મારા આત્માને ભૂલી ગયો? રાજમહેલના ક્ષણિક સુખમાં શાશ્વત સુખને ભૂલી ગયો?

એક દશ્ય અને આટલો જ વિચાર. રાજાએ એ જ ક્ષણે સંકલ્પ કરી લીધો કે જો મારો રોગ મટશે, આ બળતરાનું દુઃખ મટશે તો હું સર્વ સંગ પરિત્યાગ કરી આત્માના માર્ગ આગળ વધીશ, વહેલામાં વહેલી દીક્ષા લઈ લઈશ.

ગમે તેવો ભયંકર રોગ હોય, પણ વ્યક્તિ જ્યારે સાચા દિલથી સંયમનો સંકલ્પ કરે તો તેનો રોગ અવશ્ય મટી જાય.

જ્યારે સર્વ જીવોને અભયદાન આપવાનો

સંકલ્પ કરવાના ભાવ થાય ત્યારે automatic ઉત્કૃષ્ટ શાતા વેદનીય કર્માનો ઉદ્ય થવા લાગે, ત્યારે અશાતા પણ શાતા બની જાય.

સમજપૂર્વક સંકલ્પ કર્યો અને નમિરાજિ જાણે એકદમ હળવા થઈ ગયા. હૈયાની હળવાશ થતાં જ એમને ગાઢ નીંદર આવી ગઈ. સવાર પડી ને દાહજવર મટી ગયો. બળતરા, વેદના, રોગ, દુઃખ બધું જ મટી ગયું. શરીર સ્વર્થ થઈ ગયું.

રાજા એમના સંકલ્પ પ્રમાણે રાજશાહી પોશાકને ત્યાગી સાદાં વસ્ત્રો ધારણ કરી રાજમહેલનાં પગથિયાં ઉત્તરીને ત્યાગના માર્ગ ચાલી નીકળ્યા.

રાણીઓ, સેવકો, નગરજનો રડી રહ્યાં છે, વીનવી રહ્યાં છે.

વૈરાગ્ય તો અને જ કહેવાય જેમાં રાગને કોઈ સ્થાન ન હોય.

નમિરાજિ ભોગની વચ્ચે રહીને પણ ભોગના ત્યાગી બન્યા છે. સુખ, સામગ્રી અને સમૃદ્ધિની વચ્ચે રહીને પણ અનાસક્ત બન્યા છે. એમના અંદરમાંથી બોધ પ્રગટ થયો છે.

પરિણામલક્ષી દાષ્ટ જ્યારે પ્રગટ થાય છે ત્યારે જ વ્યક્તિની અંદરની પ્રજ્ઞા ખીલે છે.

મારી પાસે રાજમહેલ છે, રાણીઓ છે, આટલા બધાને હું મારા માનું છું, આટલા બધા ભોગો ભોગવી રહ્યો છું પણ અંતે એનું પરિણામ શું?

મારી પાસે ગમે તેટલું હોય, ગમે તેવું હોય, ગમે તેટલા હોય, બધું અને બધા જ હોવા છતાં જો મારામાં કર્માને ખપાવવાની, કર્માનો ક્ષય કરવાની ભાવના ન પ્રગટી અને એ માટેના પ્રયત્નો ન કર્યા તો એ જ કર્માને સમૃદ્ધિની વચ્ચે

પણ લાચાર બનાવી દેશે. મારી પાસે કોઈનો ભરોસો નથી. નથી સગાં-સ્વજનોનો કે નથી સંપત્તિનો. અરે ! આયુષ્યનો પણ ભરોસો નથી. હું તો પાણીના પરપોટાને જ મારું સિંહાસન માની બેઠો હતો, તદ્દન તકલાદી ઇમારત પર મારું સામ્રાજ્ય બનાવીને બેઠો હતો.

જે બુદ્ધ બને છે તે હંમેશાં ભોગોથી પર થઈ જાય છે.

નમિરાજિં પણ બુદ્ધ બની ગયા હતા. એમને સમજાઈ ગયું હતું કે હું ભોગને નથી ભોગવતો, ભોગ મારો ભોગ લઈ રહ્યો છે.

જેની અંદરની બુદ્ધતા પ્રગટ થાય, જેની અંદરથી પ્રેરણા પ્રગટ થાય એ જ વ્યક્તિ પોતાના ભવને સાર્થક કરી શકે. ઉપદેશ કરતાં inner voiceની અસર વધારે થાય. ઉપદેશ કાન સુધી પહોંચે છે, inner voice રોમ-રોમમાં પહોંચે છે. એકવાર જેને inner voice સંભળાઈ જાય છે તેને વૈરાગ્ય લાવવો નથી પડતો, વૈરાગ્ય આવવા લાગે છે.

નમિરાજિં જ્યારે સંયમના માર્ગ નીકળ્યા ત્યારે તેમને કોઈ કહેનારું નહોતું કે આત્મા માટે કંઈક કરવું એ જ માનવભવની સાર્થકતા છે, સંસાર છોડવા જેવો છે, દીક્ષા લેવા જેવી છે ! એમને કહેનારો હતો એમનો inner voice !

જે ભગવાનની વાણી સાંભળીએ છીએ એ જ ભગવાન આપણી અંદરમાં છે. બહારના અવાજ સાંભળવાનું બંધ થાય તો અંદરનો અવાજ સંભળાય ! નમિરાજિં જ્યારે રાજમહેલ છોડીને નીકળ્યા હશે ત્યારે શું એમને વિચાર આવ્યો હશે કે હું બધાને છોડીને જાઉં છું તો કાલે મને ભોજન કોણ આપશો ? સૂવા માટે સુંવાળી પથારી મળશે ?

બદલવા માટે વસ્ત્રો કચાંથી આવશે ? ના !

નમિરાજિં ત્યાગી નહોતા, વૈરાગી હતા. જ્યારે અંદરનો વૈરાગ્ય જાગે છે ત્યારે બહારમાં કોઈ વિકલ્પ આવતા નથી. માટે જ, ત્યાગ કરતાં વૈરાગ્યનું મહત્વ વધારે છે. ત્યાગી જો વૈરાગી ન બને તો તેના ત્યાગની કોઈ value રહેતી નથી. બહારના ત્યાગ સાથે અંદરનો વૈરાગ્ય પણ જરૂરી છે. વેશના પરિવર્તન સાથે વૃત્તિનું પરિવર્તન પણ અનિવાર્ય છે. નમિરાજિં મહાભિનિષ્કમણની એક એવી યાત્રાએ નીકળ્યા હતા જે પૂર્ણવિરામ તરફ જતી હતી.

એમનાં 69 કોડાકોડી સાગરોપમનાં મોહનીય કર્માનો ક્ષય થઈ ગયો હતો એટલે આત્મામાંથી પ્રગટતી ઉચ્ચતમ આત્મદશાઓ, ઉજ્જવલ પરિણતિઓ આત્મકલ્યાસ માટે પ્રેરિત કરતી હતી. એટલે તેઓ માત્ર શરીરથી મહેલની બહાર નહોતા નીકળ્યા પણ સંબંધોનો, લાગણીઓનો, ભાવોનો ત્યાગ કરીને નીકળ્યા હતા.

ત્યાગનો માર્ગ એટલે દીક્ષા ! દીક્ષા શું છે ? સંસારી જીવનશૈલીનો ત્યાગ એ દીક્ષા છે. સાંસારિક પરિણતિનો ત્યાગ એ દીક્ષા છે.

સંબંધોનો ત્યાગ એ દીક્ષા છે. દીક્ષાના આ માર્ગ પર આવવું, સંયમના આ પંથ પર આવવું અત્યંત કઠિન છે. અનંતા પુણ્યનો યોગ અને પ્રબળ પુરુષાર્થનો સંયોગ થાય ત્યારે દીક્ષાના માર્ગ અવાય, કેમ કે, આ સત્યનો માર્ગ છે, આ પરમનો માર્ગ છે. એના માટે ગજબની ક્ષમતા અને સમતા જોઈએ.

64 હજાર રાષ્ટ્રીયોના સ્વામી અને 96 કરોડનું પાયદળ ધરાવતા ચક્કવર્તી સમ્રાત જેવા સક્ષમ રાજવીને પણ જે માર્ગ કઠિન લાગે એવો કપરો હોય છે સંયમનો માર્ગ !

ત્યાગ તો જીવે અનંતકાળમાં અનંતી વાર કર્યો છે, પણ ત્યાગની દીક્ષા કારા છોડયું શું હતું ? જે પોતાનું નહોતું તે જ છોડયું હતું. જન્મ પહેલાં જે હતું નહીં અને મૃત્યુ પછી જે હશે નહીં તેનો ત્યાગ કરવો એ કંઈ ત્યાગ ન કહેવાય. એટલે વસ્તુનો ત્યાગી માત્ર ત્યાગી જ રહે છે, જ્યારે આસક્તિનો ત્યાગી વૈરાગી બને છે. પોતાના ભાવોનો ત્યાગ, લાગણીઓનો ત્યાગ, વૃત્તિઓનો ત્યાગ વ્યક્તિને વૈરાગી બનાવે છે. વૈરાગી બનવું એ સાચી દીક્ષા છે અને એને જ મહાભિનિષ્કમણ કહેવાય છે.

નમિરાજિં વૈરાગી બનીને મહાભિનિષ્કમણના માર્ગ નીકળ્યા હતા, પૂર્ણ રીતે મુક્ત થઈને નીકળ્યા હતા. મહેલ છોડીને જંગલની દિશા તરફ એકાંત સાધનાના લક્ષ્ય સાથે, સ્વને પામવાની આકાંક્ષા સાથે નીકળ્યા હતા.

એ મક્કમપણે એમના માર્ગમાં આગળ વધી રહ્યા છે. ત્યાં જ રસ્તામાં એમને દેવલોકના દેવેન્ક શકેન્કદેવ બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈને સામે મળે છે. એમની વૈરાગ્યભાવનાની કસોટીરૂપના પ્રશ્નો પૂછે છે અને નમિરાજિં એમને વૈરાગ્ય-નીતરતા વિનયપૂર્વક પ્રત્યુત્તર આપે છે.

જેન ધર્મ ત્યાગ અને વૈરાગ્યનો ધર્મ છે.

ત્યાગ એ સામાન્ય અવસ્થા છે, પણ એ ત્યાગમાં જ્યારે જ્ઞાનનો સમન્વય થાય છે ત્યારે તે ત્યાગ વૈરાગ્ય બની જાય છે.

નમિરાજિને જ્યારે સમજાય જાય છે કે ‘એકમાં શાંતિ છે અનેકમાં અશાંતિ છે, ત્યારે તે સર્વ સંગ પરિત્યાગ કરી સંયમના માર્ગ આવે છે. આવા સક્ષમ અને સમૃદ્ધ રાજિં બધું જ ત્યાગી ત્યાગના માર્ગ નીકળે છે, ત્યારે આખા નગરમાં વાત ફેલાઈ જાય છે. નગરમાં ડેર ડેર ચર્ચા થાય છે કે રાજાએ મહેલનો ત્યાગ કર્યો, રાજાએ રાણીઓનો ત્યાગ કર્યો, રાજાએ સુખોનો ત્યાગ કર્યો. બધા રડે છે. કોઈ મનાવે છે. કોઈ જવાનું કારણ પૂછે છે. તો બીજુ તરફ દેવલોકના દેવેન્દ્ર શકેન્દ્રને પણ પ્રશ્ન થાય છે. રાજા શા માટે ત્યાગના માર્ગ જાય છે? એમનો ત્યાગ કેવો છે? શા માટે દીક્ષા લઈ રહ્યા છે? રાજાની કસોટી કરવા શકેન્દ્ર સૌભ્ય બ્રાહ્મણનું રૂપ ધારણ કરી પૂછીલોકમાં આવે છે.

નમિરાજિં દઢ મનોબળ સાથે મૌનભાવે એક એક કદમ આગળ વધી રહ્યા છે. પાછળ રાણીઓ, સેવકો અને પ્રજા રડી રહ્યાં છે. ત્યાં બ્રાહ્મણ રાજાની સમક્ષ ઊભા રહી પ્રશ્ન કરે છે :

હે રાજન : જુઓ તો ખરા! તમારી પાછળ કેટલા બધા લોકો રડી રહ્યા છે, દુઃખી થઈ રહ્યા છે. શું કોઈને દુઃખી કરીને દીક્ષા લઈને પોતે સુખી થવું એ સ્વાર્થ ન કહેવાય?

નમિરાજિં ખૂબ જ વિનયપૂર્વક શાંતિથી જવાબ આપે છે.

હે વિપ્ર! સાંભળો. મારી આ મિથિલા નગરીમાં એક ખૂબ જ વિશાળ અને સરસ વૃક્ષ

હતું. ચૈત્યવૃક્ષ સમાન હતું. એમાં ઘણી બધી ડાળીઓ, લીલાછમ પાંડડાંઓ અને ફળો હતાં. એમાં કેટલીયે જાતનાં પક્ષીઓએ પોતાના માણા બાંધ્યા હતા. એમાં એનાં નાનાં-નાનાં બચ્ચાઓ આનંદથી રહેતાં હતાં, ડાળીઓ પર ઝૂલતાં હતાં અને મીઠાં મીઠાં ફળો ચાંચ મારીને ખાતાં હતાં. બધાં ખુશ અને પ્રસન્ન હતાં.

એક દિવસ જોરદાર વાવાઝોડું આવ્યું અને વૃક્ષ પડી ગયું. વૃક્ષની સાથે બધાં પક્ષીઓના માણા પણ પડી ગયા. બધાં પક્ષીઓ રડવા લાગ્યાં, દુઃખી દુઃખી થઈ ગયાં.

હે બ્રાહ્મણ! પક્ષીઓ શા માટે રડતાં હતાં? એમને શેનું દુઃખ હતું? વૃક્ષના પડવાનું કે માણા તૂટવાનું?

દરેક રડે છે પોતાના સ્વાર્થને કારણે!

પક્ષીઓને વૃક્ષ પડવાનું દુઃખ ન હતું પણ હવે અમે કચાં જઈશું? અમારા માણા કચાં બનાવીશું? અમારું સ્થાન ચાલ્યું ગયું, અમે

અશરણ થઈ ગયાં એનું દુઃખ હતું.

તેમ હે બ્રાહ્મણ! આ આખી નગરી પણ મારા ત્યાગને કારણે નહીં પણ મારા નિમિત્તે એમને જે સુખ મળતું હતું એ સુખ હવે નહીં મળે એનું દુઃખ છે અને એ દુઃખના કારણે એ રડી રહ્યા છે.

વ્યક્તિની વિદાયની વધારે ચિંતા હોતી નથી, પણ એના જવાથી અમારું સુખ છીનવાઈ જાય છે એની ચિંતા વધારે હોય છે. એટલે વ્યક્તિ સામેવાળા માટે નહીં, સ્વ માટે રડે છે.

વૃક્ષ પડ્યું એનું દુઃખ નથી, માણા તૂટ્યા એનું દુઃખ છે.

નમિ રાજા બધું ત્યાગી દીક્ષા લે છે એનું દુઃખ નથી, પણ એ રાજા તરીકે હતા ત્યારે જે સુખસગવડતા મળતી હતી, જે ભોગવિલાસ પોષાતા હતા, જે ન્યાય મળતો હતો, એમના કારણે જે બધું મળતું હતું તે હવે નહીં મળે એ વાતથી લોકોને દુઃખ થાય છે અને એનું રડવું આવે છે.

કોઈ વ્યક્તિ દૂર જતી હોય ત્યારે એના દૂર જવાનું દુઃખ હોય કે એ પાસે હતી અને જે મળતું હતું તે હવે નહીં મળે તેનું દુઃખ હોય!

તમે જે સંસારના મેળામાં રહો છો તે સ્નેહનો મેળો છે કે સ્વાર્થનો મેળો?

સંસારને સ્નેહનો મેળો માનવો એ બહુ મોટો ભ્રમ છે. જ્યાં સુધી તમે અનુકૂળ છો ત્યાં સુધી તે અનુકૂળ છે, બાકી કોઈ કોઈનું નથી.

જગતનો નિયમ છે, તમે સ્વાર્થ પૂરો કરો તો સાથ આપે અને તમે સ્વાર્થ પૂરો ન કરો તો તમને અનાથ કરે.

અજ્ઞાનદશાને કારણે લોકો સંબંધોને strong માને છે, પણ જ્યારે સ્વાર્થ પોષાતો નથી ત્યારે તે જ સંબંધ wrong થઈ જાય છે.

નમિરાજિને સમજાઈ ગયું હતું કે રાણી એક હોય કે એક હજાર, ગમે તેટલી સારી લાગતી હોય કે મારી લાગતી હોય પણ અંતે તો છૂટવાની જ છે. આ રાજમહેલ ગમે તેટલો શ્રેષ્ઠ હોય કે best હોય, એક ને એક દિવસ તો ખંડેર થવાનો જ છે. રાજને સંસારની અનિત્યતા સમજાઈ ગઈ હતી. આજે જે ભવ્ય લાગે છે, કાલે તે ભયંકર પણ લાગી શકે છે. મહેલ પણ ખંડેર થઈ શકે છે અને મહેલમાં રહેવાવાળા પણ ખંડેર થઈ શકે છે. ખંડેર થતાં પહેલાં મારે મારું કંઈક કરી લેવું છે.

સંયમ એને જ રૂચે છે જે સંબંધના સ્વાર્થને સમજી જાય છે. સંયમ એને જ સમજાય છે જેને સ્વ માટે, સ્વ આત્માના ગુણો માટે અને 'સ્વ'ના ઘર માટે અંદરથી સમજ પ્રગટવા લાગે છે.

બધા સંયમ ન લઈ શકે, પણ સંસારમાં રહીને પણ સ્વાર્થની સમજ આવી જાય તો સંસાર ઉપરની પકડ ઓછી થઈ જાય. સંસાર ઉપરની પકડ ઓછી થાય તો નિકાચિત કર્મો ઓછાં બંધાય. સંયમ ભલે ન લઈ શકાય, પણ જ્યાં હોઈએ ત્યાં પણ સંયમમાં રહીએ તો પણ માનવભવ સાર્થક થઈ જાય.

દેવલોકના દેવેન્દ્ર કહે છે, રાજન ! એક વાર પાછું વળીને તો જુઓ. તમે જે મહેલને છોડીને નીકળ્યા છો તેમાં ભયંકર આગ લાગી છે. તમારો ભવ્ય રાજમહેલ બળી રહ્યો છે અને તમે આમ શાંતિથી આગળ વધી રહ્યાં છો. શું આ

તમને શોભે છે ?

નમિરાજિ તો દઢ વૈરાગી બની ગયા હતા. એ પરમ વૈરાગી નમિ જવાબ આપે છે, હે વિપ્ર ! જે બળે છે તે મારું નથી, જે મારું છે તે કચારેય બળતું નથી.

જે બળે છે તે મારું નથી અને જે મારું નથી તેની મને પરવા નથી. જે છોડચું તે છૂટચું, એના માટે પાછું વળીને જુયે તે વીર ન કહેવાય.

બહારથી પદાર્થ છૂટવા એ અલગ વસ્તુ છે અને અંદરથી પદાર્થ પ્રત્યેની આસક્તિ છૂટવી એ અલગ છે. નમિરાજિનાં પદાર્થ અને આસક્તિ બંને છૂટી ગયાં હતાં.

જે પરિગ્રહને છોડે તે સાધુ છે, જે સંસારની સાથે સંસારીઓનાં connection પણ છોડે તે સાધુ છે. સાધુનાં કોઈ સગાં ન હોય.

જ્યાં સુધી કોઈ સ્વજન લાગે ત્યાં સુધી સાધકદશા પ્રગટ ન થાય.

શકેન્દ્ર નમિ રાજને પિગળાપવાનો પ્રયત્ન કરે છે, હે રાજન ! મહેલમાં બળનારાને બચાવવા જવું જોઈએ ન ? શું એ તમારી ફરજ ન કહેવાય ?

તમારે એની સંભાળ લેવી જોઈએ ન ?

રાજન જવાબ આપે છે, તમને લાગે છે કે હું રાજા છું એટલે તેઓ મારી રાણી છે, પણ હે વિપ્ર ! જ્યાં હું જ રાજા નથી તો મારે રાણી કચાંથી હોય ? જો હું આત્મા છું તો શું આત્માને કોઈ રાણી હોય ? અને જેને રાણી હોય તે કચારેય આત્મા ન હોય !

રહી વાત એમની સંભાળની, તો મારી ફરજ તો એમને કર્મની આગમાંથી બચાવવાની છે, એમના દેહને નહીં. એમના આત્માની સંભાળ રાખવાની છે. એવું નથી કે એમને છોડચું છે એટલે એમના પ્રત્યે અણગમો છે.

એ મહેલ તો શું, આ દેહ રૂપી મહેલને પણ આગ લાગે તો પણ મને ખબર છે, જે બળે છે તે હું નથી અને જે હું છું તે બળતો નથી. હું તો દેહથી ભિન્ન આત્મા છું.

વસ્તુઓનો ત્યાગી એ ત્યાગી નથી, ભાવોનો ત્યાગી એ મહાત્યાગી છે.

જ્યાં સુધી connection છે ત્યાં સુધી reaction છે અને જ્યાં સુધી reaction છે ત્યાં સુધી સંયમમાં સ્થિરતા નથી. જ્યારે સંસાર સાથેના connection છૂટે છે ત્યારે જ પરમાત્મા સાથે સંબંધ બંધાય છે.

જેને સ્વજનને જોઈને આંખમાં ચમક ન આવે તે જ જિનશાસનમાં ચમકી શકે.

સંયમ શું છે ? પરિગ્રહસંજ્ઞાનો ત્યાગ તે સંયમ છે અને આવો સંયમ હતો નમિરાજિનો. માટે જ, એમના દરેક જવાબમાં વૈરાગ્યભાવ નીતરતો હતો.

સંસયં ખલુ સો કુણઇ,
જો માગે કુણઇ ઘરં ।
જત્થેવ ગંતુમિચ્છેજ્જા,
તત્થ કુબ્રેજ્જ સાસયં ॥

- શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, અધ્યયન 9

માર્ગ ચાલતાં જે ઘર કે પ્રાસાદ બાંધે છે,
તે ખરેખર...
પોતાની સંશયજનક સ્થિતિ ઊભી કરે છે.
ખરી રીતે જ્યાં પોતાને જવું છે,
ત્યાં જ સ્થાયી ઘર બનાવવું જોઈએ.

સૌજન્ય : ગુરુભક્ત શ્રી મહેતા પરિવાર, ઘાટકોપર - મુંબઈ

પંચિંદિયાળી કોહં,
માણ માય તહેવ લોહં ચ ।
દુજ્જય ચેવ અપ્પાણ,
સવં અપે જિએ જિયં ॥

- શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, અધ્યયન 9

પાંચ ઈન્ડ્રિયો, કોધ, માન,
માયા અને લોભ તથા આત્મા (મન),
આ બધાંને જીતવા દુષ્કર છે,
છતાં એક પોતાના આત્માને જીતી લીધા પછી
એ બધાંને જીતી શકાય છે.

સૌજન્ય: શ્રી રાજુભાઈ ગાંડાલાલ શેઠ પરિવાર, ઘાટકોપર - મુંબઈ

જ્યાં પણ પછીનો ભરોસો નથી ત્યાં આપણે વર્ષો ને વર્ષોનું status ઉભું કરીએ છીએ. આટલી અશાશ્વતતાની વર્ચે કયો ભરોસો શાશ્વતનો ભ્રમ કરાવે છે?

ભગવાન કહે છે, તારો મોહ એ જ તારો ભ્રમ છે. તારા મોહની અજ્ઞાનતા જ તને ભરોસાનો ભ્રમ કરાવે છે. શું એની સાથે થયું એવું મારી સાથે પણ થોડું થવાનું છે? આ ભરોસો જ વ્યક્તિને રોવડાવે છે.

કચારે કઈ વીજળી કોના પર પડે કંઈ જ નક્કી નથી.

યુદ્ધના મેદાનમાં પડેલી તોપના નાળચામાં ચકલી માળો બનાવે અને વિચારે કે વાહ! હું કેવી સલામત જગ્યાએ છું. કેવી લાગે? આ ચકલીનું અજ્ઞાન છે.

તેને ખબર નથી કે ગમે તે ક્ષણે તોપમાંથી ગોળો છૂટી શકે છે અને તેનો માળો વેરવિઘેર થઈ શકે છે.

ગાટરનો છાયો અને કાદવની હંડક સમજુને સુખી કરે કે મૂર્ખને સુખી કરે? નભિરાજિને પણ સમજાઈ ગયું હતું કે મહેલનું સુખ અને રાણીઓનો પ્રેમ ગાટરનો છાયો અને કાદવની હંડક જેવાં છે.

સમજુને હંમેશાં તેમાંથી મુક્ત થવાનું મન થાય અને અણસમજુને એમાં રહેવાનું મન થાય. અણસમજું તો પોતે પણ રહે અને બીજાને પણ આગ્રહ કરીને એમાં રહેવા બોલાવે. કેવળજ્ઞાની સર્વજ્ઞ પરમાત્માના મુખમાંથી નીકળેલા શબ્દો છે:

સંસાર ક્ષણનું સ્થિત આપે અને વર્ષોનું રૂદ્ધન આપે.

આ સત્ય આજે ન સમજાય તો કાલે તો સમજવું જ પડશે. જે કાલે સમજાવાનું છે તેને જે આજે સમજી જાય છે તે જ આત્મકલ્યાસ સાધી શકે છે. નભિરાજિને સમજાઈ ગયું હતું કે આ મહેલ, આ રાણીઓ, આ પ્રજા જેને હું મારાં માનું છું તે કાલે બીજાનાં નહીં થાય એનો કોઈ ભરોસો નથી. આ શરીરને ગમે તેટલું સાચવ્યું, છતાં એમાં રોગ આવી ગયો. મારે હવે એવો દેહ ધારણ કરવો છે જે કચારેય બગડે નહીં, જે કચારેય છોડવો ન પડે. મારે પદાર્થનો નહીં, ગુણોનો દેહ ધારણ કરવો છે.

જેમ સમયે-સમયે તમારો ચહેરો બદલાય તેમ સમયે-સમયે સામેવાળાનાં મહોરાં પણ બદલાઈ શકે છે.

નભિરાજિને સમજાઈ ગયું કે જ સંસારની ખીરનું અનંતા તીર્થકરોએ વમન કર્યું છે એને જ હું આજ સુધી ચાટતો હતો.

જ્યારે સત્યની સમજ પ્રગટે છે ત્યારે સંસાર વમનથી વિશેષ લાગતો નથી અને જેની પાસે સત્યની સમજ નથી તેને સંસાર વૈભવથી પણ વિશેષ લાગે છે.

સમ્યગ્દર્શન પ્રગટે છે ત્યારે વૈભવ વમન લાગે છે, જ્યારે મિથ્યાદર્શનમાં વમન વૈભવનો અનુભવ કરાવે છે. નભિરાજિની જેમ સંયમના માર્ગ આવવાનું સૌભાગ્ય બધાને પ્રાપ્ત થતું નથી. સંયમ એ દેહની process નથી, આત્માની process છે. થમ એટલે શરીર પર control અને સંયમ એટલે ‘સ્વ’ પર control !

સંયમ એટલે વૃત્તિઓને શુદ્ધ કરવાની process.

એક મજૂર વજનદાર ગૂણો ઊંચકીને એક ગામથી બીજે ગામ જાય છે, એના શરીરને કષ્ટ આપે છે. તો શું એ સંયમી કહેવાશે? ના! કેમ કે, એ દેહથી કરી રહ્યો છે, મનથી નહીં. એનું લક્ષ્ય સ્વાર્થ છે, રૂપિયા કમાવાનું છે.

જેમાં તનની કિયાનો ભાર મનને ન લાગે તેનું નામ સંયમ!

દીક્ષા એટલે ઇચ્છાઓનું મૃત્યુ! ઇચ્છા જ્યારે જન્મે છે ત્યારે દીક્ષા મૃત્યુ પામે છે. દીક્ષા જ્યારે જન્મે છે ત્યારે ઇચ્છા મૃત્યુ પામે છે.

ભિખારીને આખો દિવસ ખાવાનું ન મળ્યું એટલા માત્રથી તેણે ઉપવાસ કર્યો કહેવાય? દુકાનમાં ધરાકી વધારે હોવાને કારણે શેઠ એક જ time જમે એટલા માત્રથી એકાસણું કર્યું કહેવાય?

જેમાં સુખ નામનું કોઈ તત્ત્વ ઇચ્છવા યોગ્ય ન રહે તેનું નામ દીક્ષા છે.

સંયમમાર્ગ નીકળેલા નભિરાજિના

સંયમની કસોટી કરવા દેવલોકમાંથી આવેલા દેવોના ઇન્ક શકેન્ક પ્રશ્ન કરે છે,

હે રાજન ! તમે તો શૂરવીર યોદ્ધા છો. તમારા પ્રભાવને કારણે તમારું રાજ્ય અને તમારી પ્રજા સલામત છે. તમારે સંયમમાર્ગ જતાં પહેલાં તમારા રાજ્યની ફરતો જબરદસ્ત કોટ બનાવવો જોઈએ. રાજ્યની ફરતા કિલ્લા બાંધી દેવા જોઈએ જેથી બીજા કોઈ રાજા તમારા રાજ્ય પર ચડાઈ કરી ન શકે, તમારા દીકરાને હરાવી ન શકે અને તમારું રાજ્ય સલામત રહે. રાજ્યનું રક્ષણ કરવું એ શું તમારી ફરજ નથી ?

નમિરાજિં જવાબ આપે છે, હે વિપ ! રાજ્યની ફરતા ગમે તેટલા કિલ્લા બાંધીશ કે ગમે તેવો મજબૂત કોટ બનાવીશ, આજ નહીં તો કાલ એ તૂટી જ જશે. એ કચારે ખંડેર બની જશે એનો કોઈ ભરોસો નથી. મિથિલાનગરી તો અશાશ્વત છે, જ્યારે મારી આત્મનગરી શાશ્વત છે. મારે એનું રક્ષણ કરવું છે. મારે મારા આત્માના રક્ષણ માટે આત્માની ફરતા ક્ષમા, નમૃતા, સરળતા, સંતોષ જેવા ગુણોના કિલ્લાઓ બનાવવા છે જેથી કોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્રેષ, કપટ, ઈર્ઝા જેવા શત્રુઓ કચારેય અંદર પ્રવેશી ન શકે. મારે એવું સુરક્ષિત બનવું છે જેથી અવગુણોરૂપી શત્રુઓ કચારેય મને હરાવી ન શકે અને તે માટે મારે મારા શ્રદ્ધાના કોટને ખૂબ જ મજબૂત બનાવવો છે.

હું તો મારા આંતરિક શત્રુઓ પર વિજય મેળવવા નીકળ્યો છું; મારી અંદરમાં રહેલા હિંસા, જૂઠ, ચોરી, અબ્લષ અને પરિગ્રહના ભાવો પર વિજય મેળવવા નીકળ્યો છું. મારે હવે બહારના શત્રુઓ પર વિજય નથી મેળવવો,

એમની સામે નથી લડવું. મારે તો ઇરિયા સમિતિ, ભાષા સમિતિ, એષણા સમિતિ અને પાંચ મહાત્રતોરૂપી ધનુષ્ય કારા આંતરિક શત્રુઓને વીંધવા છે, તપરૂપી બાણ કારા કર્મોના કવચને ભેદવું છે. મેં તો મારા આત્માની રક્ષા માટે, મારા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની સુરક્ષા માટે ખંતિ, મુત્તિ, અજજવે, મદ્દદવે, લાઘવે, સચ્ચે, સંજમે, તવે, ચિયાએ અને વોદાણોરૂપી દસ કિલ્લાઓ બાંધી લીધા છે. હું તો બહારના સમતાંગણથી નિવૃત થઈને સમતાંગણના માર્ગ નીકળ્યો છું.

બહારના સંગ્રામમાં તો આજે જીતું છું તો કાલે હારી જાઉં છું. આજની જીત હારમાં કચારે પલટાઈ જાય એનો કોઈ ભરોસો નથી. મારે હવે આત્માની એ જીત મેળવવી છે જેમાં 'હાર' નામનો શબ્દ જ ન હોય !

નમિરાજિં શકેન્કને તર્ક સાથે એવા જવાબ આપે છે જેમાં એમના ત્યાગ અને વૈરાગ્ય નીતરતા હોય છે.

ગુસ્સો આવે છે, ગુસ્સો થાય છે; પણ થયા પછી એ કેવો લાગે છે ? મિત્ર જેવો કે શત્રુ જેવો ? શત્રુ જેવો લાગે તેને જ તેના પર વિજય

મેળવવાનું મન થાય ! કોધ નામના શત્રુ પર વિજય મેળવવો એ સાચો વિજય છે. બહારમાં કોઈને મારીને વિજય મેળવવો એ વિજય નથી, એ પરાજય છે. 'સ્વ' પર વિજય મેળવવો તે વિજય છે.

બહારમાં ચુદ્ધ કરીને જીતનારો જો પોતાની અંદર, પોતાના સ્વભાવથી હારતો હોય તો તે બહારમાં જીતેલો હોવા છતાં અંતે તો હારેલો જ છે.

જીત તો એ કહેવાય જે પોતાના કોધને, અહમને, egoને જીતે. પોતાની વૃત્તિઓ પર વિજય મેળવે એને જીત કહેવાય.

બહારમાં તો કોઈ પણ કોઈને પણ હરાવી શકે, જે અંદરનાને હરાવે તે મહાવીર છે.

બહારમાં દસ લાખને હરાવનારો જો પોતાના એક કોધ સામે હારી જાય તો ? બહારમાં દસ હજારને controlમાં રાખનાર પોતાના અંદરના મનને, એક અહમને controlમાં ન રાખી શકે તો શું કહેવાય ?

વિજયી કે પરાજયી ?

મન કે જીતે જીત હૈ; મન કે હારે હાર।

એક બાર જીત લિયા જો મન,
તો જીત લિયા સંસાર ॥

નમિરાજિંએ તો મનને જીતી લીધું હતું. માટે જ, શકેન્કનાં કોઈ પણ ભય કે પ્રલોભનો એમને લલચાવી કે ભયભીત કરતાં નહોતાં. રાજમહેલ બળવાનો ભય હોય કે રાજ્યને બચાવવાનું પ્રલોભન, નમિરાજિં બધાથી અલિપ્ત થઈ ગયા હતા.

એક સત્ય પ્રગટ થઈ ગયું નમિરાજસ્થિને અને એ નીકળી પડ્યા સંયમના શ્રેષ્ઠ માર્ગ. સત્યને પામવા, સત્યને ઓળખવા, સત્યને જાણવા જ્યારે એ રાજમહેલના વૈભવને હોડીને નીકળે છે ત્યારે પહેલાં દેવલોકના ઈન્દ્ર શકેન્દ્ર મહારાજા એમની સંયમ ભાવનાની કસોટી કરવા બ્રાહ્મણના રૂપમાં પૃથ્વી પર આવે છે.

શકેન્દ્ર દેવ નમિરાજસ્થિને વધુ એક પ્રશ્ન પૂછે છે : હે રાજન ! આમ તો તમે તમારો આ ભવ્ય અને વૈભવશાળી રાજમહેલ ત્યાગી દીધો છે, પણ માનો કે તમને ભવિષ્યમાં કચારેક તમારી રાણી માટે, તમારા રાજકુલરો માટે કે તમારી પ્રજા માટે પાછા આવવાનું મન થાય તો તે માટે તમારો મહેલ બનાવી લો, થોડા ભવન બનાવી લો અને પછી તમે સંયમ પંથે પ્રયાણ કરો.

નમિરાજસ્થિ મંદ-મંદ છતાં માર્ગિક સ્મિત સાથે જવાબ આપે છે : હે વિપ્ર ! હું તો અનંતની યાત્રાએ નીકળ્યો છું, અનંતની યાત્રાનો પથિક બન્યો છું. આ તો માનવભવરૂપી station પર મારી ગાડી આવીને ઊભી છે. હમણાં મૃત્યુનું signal મળશે એટલે એ તો ઊપડી જશે. અહીં તો હું અભ્ય સમય માટે જ, આવ્યો છું. હું તો જ્યાં મારે કાયમ રહેવાનું છે ત્યાં હું મારું ઘર બનાવવા માગું છું. અહીં તો હું ગમે તેટલાં ઘર બનાવીશ કે ગમે તેટલાં શ્રેષ્ઠ ઘર બનાવીશ, પણ એ મારા માટે શું કામનાં ? યા ઘર નહીં રહે યા હું નહીં રહું. નથી ઘર કાયમ માટે, નથી હું કાયમ ! નથી હું કાયમ કે નથી મારું સર્જનું કાયમ ! હવે મારે એવું સર્જન કરવું છે જે કાયમ માટે હોય, જેનું કચારેય વિસર્જન ન હોય, જે permanent હોય ! આજે મને એ સત્ય સમજાઈ ગયું છે કે આજ સુધી મેં જે સર્જન કર્યું છે, જે સંબંધો

બાંધ્યા છે, જે લાગણીઓનું સર્જન કર્યું છે તે બધું temporary છે અને એ બધાના સર્જનમાં મારું કચારે વિસર્જન થઈ જશે એની મને ખબર નથી.

હે વિપ્ર ! મને એ પણ સમજાઈ ગયું છે કે મારી માના ઉદરમાંથી આ સૃષ્ટિ પર આવ્યો ત્યારે મારા અંગ પર એક પણ વસ્ત્ર કે અલંકાર નહોતાં અને આ સૃષ્ટિ પરથી વિદ્યાય લઈશ ત્યારે પણ એકાદ કફન સિવાય કંઈ જ નહીં હોય. તમે મને અશાશ્વતના સર્જનની પ્રેરણા કરો છો, પણ હું તો શાશ્વતના સર્જનની યાત્રાએ નીકળ્યો છું.

હું એ ઘર બનાવવા જઈ રહ્યો છું જ્યાં મારે કાયમ રહેવાનું છે. જે ઘર મને છોડવાનું છે અને જે ઘરને હું છોડવાનો છું એવાં ઘર તો મેં અનંતીવાર બનાવ્યાં છે. હવે મારે એ ઘરે જવું છે જે ઘર મારે કચારેય છોડવું જ ન પડે અને જે ઘર કચારેય છૂટે નહીં.

માનો કે તમે અંતિમ પથારીએ છો, દુનિયાની દસ્તિએ અત્યારે તમારી આંખો કાયમ માટે બંધ થઈ ગઈ છે.

પછી તમને કોઈ ઘરમાં રાખે ખરા ? ભલે એ તમારી પ્રિયમાં પ્રિય પત્ની હોય કે વહાલી માતા હોય ! કોઈ તમને એક દિવસ પણ નહીં રાખે, કેમ ?

કેમ કે, તમે જે સગાઈ સર્જી છે તે સગાઈ છે ખુલ્લી આંખની ! એટલે કે જ્યાં સુધી તમારી આંખ ખુલ્લી છે ત્યાં સુધી તે તમારા માટે સગાં રહે છે. ટૂંકમાં, જેમની સાથે પ્રેમ કરવો જોઈતો હતો એવા પરમાત્માને પ્રેમ કર્યો નથી અને જેની સાથે માત્ર ફરજ નિભાવવાની હતી તેની સાથે પ્રેમ અને લાગણીની સગાઈ સર્જી છે.

નમિરાજસ્થિને એક જ રાતની ઘટનાએ સત્ય સમજાઈ ગયું અને મનમાં સંકલ્પ કરી લીધો કે મારે હવે એ સગાઈ સર્જવી છે જે કચારેય break ન થાય, જે unbreakable હોય. જે પોતે જવાના હોય અથવા જે મને છોડીને જવાના હોય એમની સાથે બંધન બાંધીને શું કરવાનું ?

જેમને મંજિલની ખબર ન હોય એ જ માર્ગમાં ઘર બાંધે. જેમને મંજિલની ખબર જ હોય એ કચારેય માર્ગમાં ઘર બાંધીને અટકી ન જાય.

હું તો અનંતની મંજિલે પહોંચવા માટે જ, આ માર્ગમાં બનાવેલા ઘરને ત્યાગીને નીકળ્યો છું. મને મારા શાશ્વત ઘરનું સરનામું મળી ગયું છે. મારું સ્થાન તો અનંતા સિદ્ધો સાથે છે, અનંત સિદ્ધોનું સિદ્ધાલય એ જ મારા ‘સ્વ’નું ઘર છે. હું તો સિદ્ધલોકમાં, સિદ્ધઅવસ્થામાં રહેવા માટે જ હોય તો હું શા માટે માર્ગમાં ઘર બનાવું ?

માર્ગમાં ઘર એ જ બનાવે છે જેની મંજિલ

નક્કી નથી હોતી.

જેને ખબર નથી કે મારે કચાં જવાનું છે ?
મારી દિશા કઈ છે ? મારું સ્થાન કચાં છે અને
મારું ઘર કચાં છે ? એ જ માર્ગમાં ઘર બનાવે છે.

એક આત્મા જે પરમના પંથે આગળ વધતો
હોય, પરમ સત્ય તરફ પગલાં માંડતો હોય તેનું
vision એકદમ clear હોય ! જેનું vision
clear ન હોય તે ગમે ત્યારે માર્ગમાં અટકી શકે
છે અને ભટકી શકે છે. જેની પાસે vision ન હોય
એ ભલે સત્યના માર્ગ આવી પણ ગયા હોય, પણ
સામે જો એકાદંબે પ્રશ્નો કે સમસ્યા આવી જાય
ત્યારે તેને ડગમગતા જરા પણ વાર નથી લાગતી.

સત્યના માર્ગ આવનારે વારંવાર પોતાની
જાતને, 'સ્વ'ને પ્રશ્નો પૂછવા જોઈએ કે હું અહીં
આ ત્યાગના માર્ગ શા માટે છું ? મેં દીક્ષા શા માટે
લીધી છે ? મારું લક્ષ્ય શું છે ? મારી મંજિલ શું
છે ? મેં આ સાધના શા માટે શરૂ કરી છે ? મારી
આરાધના યોગ્ય રીતે થાય છે કે નહીં ?

'સ્વ'ને check કરવાનો આ શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે.

જેની પાસે vision clear નથી હોતું એનું
મન સદાય wavering હોય છે. એ કોઈ પણ
fieldમાં હોય એની નિષાયિક શક્તિ નબળી જ
રહે છે.

નમિરાજિં કહે છે, મારું vision clear
છે, મારી દાઢિ clear છે. તમે મને અહીં ઘર
બનાવવાનું કહો છો, હું સિદ્ધક્ષેત્રમાં મારું ઘર
બનાવવા જઈ રહ્યો છું. મારો ભ્રમ તૂટી ગયો છે

એટલે હવે હું કચાંય અટકતો નથી, હું કચાંય
લોભાતો નથી, હું કચાંય આકર્ષણી નથી.

ભગવાન કહે છે, નિર્દેષપતા એ જ સાધુત્વ
છે, એ જ સંતત્વ છે અને એ જ આત્માની
ાંતરિક દશા છે.

સાધુત્વ એ માત્ર dressની ઓળખ નથી,
સાધુત્વ એ આંતરિક ગુણોનું address છે.

માટે જ, જેના address પર ગુણો ન મળે
એ કચારેય સાધુત્વની પરિભાષામાં ન આવે.

એટલે જ, સંસારત્યાગ ન કરી શકનાર
વ્યક્તિ પણ પોતાના આંતરિક ગુણોને કારણે
સંસારમાં રહીને પણ સાધુત્વનો અનુભવ કરી
શકે છે.

જેને શાશ્વત સમજાઈ જાય છે તેનો
અશાશ્વતના ભ્રમ તૂટી જાય છે. જે
અશાશ્વતના ભ્રમમાં રહે છે તે કચારેય શાશ્વત

સુધી પહોંચી શકતા નથી.

જગત આખું સર્જાય છે અશાશ્વતના
ભ્રમમાંથી જ ! અશાશ્વત સફળતા ક્ષણિક હોય
છે, જ્યારે શાશ્વત સફળતા કાયમ હોય છે.

એક મહાવીર સફળ થયા અને એક મોટા
business man સફળ થાય. બંનેની
સફળતામાં ફરક કેટલો ? જે સફળતા શાશ્વત
હોય તે સફળતા સત્ય હોય, જે સફળતા
અશાશ્વત હોય તે સફળતા ભ્રમ હોય. છતાં પણ
બધાને ભ્રમમાં જ જીવનું વધારે ગમે છે. હા,
સંસારમાં હોવાને કારણે સમય અને સંજોગો
અનુસાર અશાશ્વત સફળતા જરૂરી પણ છે, પણ
સાથે-સાથે એક લક્ષ્ય પણ હોવું જોઈએ, એક
સંકલ્પ હોવો જોઈએ કે એક વાર તો મારે શાશ્વત
સફળતાને પ્રાપ્ત કરવી જ છે.

આજે ભલે કર્મ શૂરવીર છું, પણ મારે
બનવું તો છે ધર્મ શૂરવીર !

ભૌતિક જગતમાંથી જ્યારે વ્યક્તિ
બહાર નીકળે છે ત્યારે જ તેને આત્મિક
સુખનો અનુભવ થાય છે.

એકલામાં તેને જે શાંતિ મળે છે તે તેને
કરોડો લોકોમાંથી પણ નથી મળતી. એક વાર
સત્ય સમજાઈ જાય તો તેનો આ ભવ પણ સફળ
થઈ જાય.

આ ભવ સમૃદ્ધિ, સંપત્તિ, સંબંધો અને
સગવડતાઓથી નહીં પણ સત્યથી સમૃદ્ધ થઈ
જાય એવો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ.

અજાણાને પણ આત્મિયતાના ભાવ અનુભવાય
એ હોય અણારપણું !

ત્યાગ અને વૈરાગ્ય !

નમિરાજિં ત્યાગી પણ હતા અને વૈરાગી પણ હતા.

આ ભવે જે થાય તેને ત્યાગ કહેવાય અને ભવોભવથી જે થતો આવે એ ત્યાગને વૈરાગ્ય કહેવાય. પ્રેરણા મળે અને જે થાય એને ત્યાગ કહેવાય, પ્રેરણા પ્રગટે અને જે થાય એને વૈરાગ્ય કહેવાય.

જેમ પાપના સંસ્કાર હોય એમ ધર્મના સંસ્કાર પણ હોય. પાપના સંસ્કાર વ્યક્તિને શેતાન બનાવે અને ધર્મના સંસ્કાર વ્યક્તિને ત્યાગી-વૈરાગી બનાવે.

નમિરાજિંના દાહ્યવરને શાતા પમાડવા રાણીઓ ચંદન ઘસતી હોય, કંકણના અવાજથી રાજને અશાતા થાય અને રાણીઓ બધાં કંકણો કાઢીને માત્ર એક જ કંકણ રાખે અને રાજને વિચાર આવે.

શું આવા એક વિચાર માત્રથી વ્યક્તિને વૈરાગ્ય આવે ? ના ! વૈરાગ્ય તો જન્મોજન્મનો હોય, ત્યાગ આ ભવનો હોય. જેનામાં જન્મોજન્મના સંસ્કાર પડવા હોય તેને જ ગુરુ કે પરમાત્માનો યોગ થાય અને તરત જ સંસ્કાર બહાર આવે. નહીં તો ગમે તેટલાં પ્રવચનો સાંભળો, ગમે તેવા ધૂરંધર ગુરુભગવંતના ઉપદેશ સાંભળો પણ આત્માને કોઈ અસર ન થાય.

જો ધરતીમાં બીજ પડચું હોય તો જ વરસાદના પાણીની અસર થાય અને એમાંથી વટવૃક્ષ બને. જો તમારી આત્મધરા પર સંસ્કારનાં બીજ પડચાં હોય તો જ ગુરુની વાણીની અસર થાય અને ત્યાગ-વૈરાગ્યના ભાવ જાગૃત થાય.

નમિરાજિંમાં ત્યાગનાં, સંસ્કારનાં બીજ

પડેલાં જ હતાં. એક નાનકદું નિમિત્ત મણ્યું અને વૈરાગ્યભાવ જાગૃત થઈ ગયા. આવા વૈરાગીની જ્યારે પરીક્ષા લેવાય છે ત્યારે તેનો વૈરાગ્ય વધુ દફ બનેછે.

નાનકદી જ્યોતને ફુંક મારો તો તરત જ બુઝાઈ જાય, પણ આગને જેમ-જેમ હવા મળે તેમ-તેમ તે વધુ ને વધુ પ્રજ્વલિત થાય. તેમ ત્યાગી એક નાનકદી પ્રતિકૂળતાથી પણ કચારેક ડગમગી જાય અથવા એના ત્યાગભાવ શાંત થઈ જાય, પણ વૈરાગીના ભાવ આગની જવાખા જેવા હોય.

એને જેમ-જેમ પ્રતિકૂળતાનો પવન મળે તેમ-તેમ તે વધુ ને વધુ પ્રજ્વલિત થાય.

માટે, ત્યાગી માટે પ્રતિકૂળતા નુકસાનકારક છે, વૈરાગી માટે પ્રતિકૂળતા લાભદાયક છે; કેમ કે, પ્રતિકૂળતા વૈરાગ્યને બણ આપનારી છે, જ્યારે ત્યાગીના ત્યાગને પ્રતિકૂળતા ઠારી દે છે.

શકેન્દ્ર દેવ નમિરાજિંના વૈરાગ્યની

કસોટી જુદા-જુદા પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછીને કરે છે.

શકેન્દ્ર મહારાજા કહે છે, હે રાજન ! તમે જ્યારે રાજના પદ પર હતા, રાજસિંહસન પર બિરાજમાન હતા ત્યારે તમારી સત્તાના ડરથી, તમારી ધાકથી રાજ્યમાં ચોરી અને લૂંટફાટ કરતા લોકો ડરતા હતા. તમારી ક્ષમતા અને તમારા સૈન્યને જોઈને કોઈ રાજ તમારા પર ચડાઈ કરવાનો વિચાર માત્ર નહોતો કરતો, કોઈ દુશ્મન તમારા નગરમાં પ્રવેશવાની હિંમત નહોતો કરતો. હવે જ્યારે તમે નહીં હો ત્યારે તમારા રાજ્યનું શું થશે ? હે રાજન ! પહેલાં તમે તમારા રાજ્યને સુરક્ષિત કરી દો અને પછી દીક્ષા લો તો સારું !

આ પ્રકારના પ્રશ્નો દ્વારા શકેન્દ્ર સીધી જ રાજાની psychology પર અસર કરી એમને ચલાયમાન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. વ્યક્તિ ચાહે કોઈ પણ હોય, રાજ હોય કે સામાન્ય માનવી, જ્યારે તેનાં વખાણ કરવામાં આવે એટલે એ પીગળવા જ લાગે.

કોઈની પણ પાસે જ્યારે કામ કઢાવવું હોય ત્યારે જો પહેલાં એનાં થોડાંક વખાણ કરો એટલે એ કામ સહેલાઈથી કઢાવી શકાય.

નમિરાજિંને પિગળવાવા શકેન્દ્ર psychologyની masterkeyનો ઉપયોગ કર્યો, પણ સામે તો અડગ અને અચલ એવા નમિ રાજા હતા જેમના રોમ-રોમમાં વૈરાગ્ય વ્યાપી ગયો હતો. વિચક્ષણ બુદ્ધિવાખા નમિરાજિં વિચારે છે, મને આવા પ્રશ્નો પૂછવા પાછળ આ વ્યક્તિનો હેતુ શું હશે ? એની પાછળનું કારણ શું હશે ?

નમિરાજિં જ્ઞાની હતા અને જ્ઞાની એ જ કહેવાય જે બધા પ્રશ્નોના શાંતિથી અને સમજુને જવાબ આપે.

નમિરાજણ્ણ કહે છે, હે વિપ્ર ! આ જગતમાં હંમેશાં એવું જ બનતું આવ્યું છે કે ગુનેગાર છૂટી જાય છે અને નિર્દોષને સજા થાય છે.

સારાને સજા થાય છે અને ખરાબ છૂટી જાય છે. મોટી-મોટી ચોરી કરનારા અને મોટા-મોટા ગુના કરનારા પણ સમાજમાં ઊજળા થઈને ફરતા હોય છે અને પેટને ખાતર અથવા મજબૂરીને કારણે નાનકડી ચોરી કરનાર પણ જેલના સર્જિયા પાછળ આવી જાય છે. માટે મારે નથી કોઈને સારા કહેવા કે નથી કોઈને ખરાબ કહેવા.

મારે કોઈના judge નથી બનવું. મારે તો મારા આત્માના judge બનવું છે, મારા આત્માનું કલ્યાણ કરવું છે.

આજે સારો દેખાતો માનવી કાલે ખરાબ પણ થઈ શકે છે અને આજે ખરાબ દેખાતી વ્યક્તિ કાલે સારી પણ થઈ શકે છે. ગમે તેવા શ્રેષ્ઠ સાધુનો કાળો ભૂતકાળ હોઈ શકે અને ગમે તેવા શેતાનનો પણ ઊજળો ભવિષ્યકાળ હોઈ શકે.

રોહિણિયો ચોર દુનિયાના લોકોની દણ્ણિમાં ચોર છે; જ્યારે ભગવાન મહાવીર કહે છે, ના ! એ ચોર નથી, એ ભાવિનો ભગવાન છે, અથ્વ સમયમાં જ સિદ્ધ બનવાનો છે, મારી સાથે મોક્ષમાં આવવાનો છે.

દુનિયાની દણ્ણિમાં અજૂનમાણી એક ભયંકર હત્યારો છે. ભગવાન મહાવીર કહે છે, નહીં ! એ તો મારા પહેલાં મોક્ષમાં જવાનો છે.

આજના ચોર અને ખૂની જો ભગવાનનું નિમિત મળતાં જ ભગવાન જેવા બની જાય છે, એમનો કાળો ભૂતકાળ ભૂલીને ઊજળા ભવિષ્યને બનાવનારા બની જાય છે તો આજે જે સંજોગવશ કે કર્મના ઉદદેયે ગુનેગાર બન્યા હોય

એમને હું કેમ ગુનેગાર ગણીને નગરની બહાર કરી શકું ? કાલે કદાચ એ મારા પહેલાં મોક્ષમાં જનાર પણ બની શકે છે. માટે મારે મારા આત્મા સિંવાય કોઈના judge બનવું નથી.

શકેન્દ્ર કહે છે, હે રાજન ! એક વાર તમે બધા રાજાઓને તમારી સમય જુકાવી દો, નમાવી દો, તમારા શરણમાં લઈ લો, પછી તમે દીક્ષા લો.

નમિરાજણ્ણ કહે છે, જગતને તો મેં ઘણી વાર નમાવ્યું છે, ઘણી વાર જુકાવ્યું છે. જગતને જીતવું એમાં કોઈ બહાદુરી કે શૂરવીરતા નથી. મારે તો મારી અંદરમાં રહેલા કષાયોને, મારા અવગુણોને જીતવા છે.

જગતને જીતે તે નહીં, જાતને જીતે તે 'મહાવીર' કહેવાય છે.

બહારના રાજાઓને જીતીને અજેય યોજા બનવું સહેલું છે, કેમ કે એમાં બણ વાપરવાનું હોય છે; પણ અંદરના શત્રુઓને હણવા બહુ જ અધરા છે, કેમ કે, એમાં પહેલાં પોતાની ઇચ્છાનું મૃત્યુ કરવાનું હોય છે. હજારોને હરાવનારો પણ પોતાની વૃત્તિ સામે હારી જતો હોય છે. જગતને

જીતવું સહેલું છે, જાતને જીતવી અધરી છે.

જે જાતને જીતી લે છે, જગત એનાં ચરણોમાં હોય છે.

જે જાતને જીતે છે તે જ પરમ વિજયી કહેવાય છે અને પરમ જીતની ઉપર બીજુ કોઈ જીત હોતી નથી.

જે પોતાની નબળાઈને, પોતાના વિકારોને, પોતાની ઇચ્છાઓને જીતે તે જ 'જિન' કહેવાય છે.

જો તમારી અંદરમાં શુદ્ધિ હશે તો જ તમારા વાણી, વર્તન અને વ્યવહારમાં શુદ્ધિ પ્રગટશે. જો તમારા આચરણમાં શુદ્ધિ હશે તો જ સામેવાળાને તમારા વચનની અસર થશે. પણ આપણી ખોટ એ જ છે કે આપણને જેટલું સારું દેખાવામાં રસ છે એટલું સારું બનવામાં રસ નથી.

સંયમનો પંથ એ કંઈ સુંવાળો પંથ નથી. એમાં અનેક કષ્ટો અને પરિષહી આવે છે; પણ યાદ રાખવું કે કસોટી વિના કચારેય કલ્યાણ ન થાય, પરીક્ષા વિના કચારેય પ્રગતિ ન થાય, સંકટો વિના કચારેય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત ન થાય, વેદના વગર કચારેય વૈભવની પ્રાપ્તિ ન થાય.

તકલીફ જ્યાં સુધી ન આવે ત્યાં સુધી તકદીર પણ ખૂલતી નથી. જેમણે સંયમના માર્ગ વેદનાને અનુભવી છે એ જ વંદનાને યોગ્ય બને છે, કેમ કે, વેદના જ આપણા આંતરિક સત્ત્વને ખીલવે છે, તકલીફ જ આપણી આંખને ખોલે છે.

જે સુખને આવકારે છે તેને દુઃખ મળે છે અને જે દુઃખને આવકારે છે તે સદાય સુખી થાય છે. નમિરાજણ્ણને પણ સંયમ સુખ માટે લેવો નથી કે નથી એમને દુઃખનો ડર ! એમણે તો સત્યની સમજ સાથે સંયમનો સ્વીકાર કરવાનો છે.

धणुं परक्कमं किच्चा,
जीवं च ईरियं सया ।
धिं च केयणं किच्चा,
सच्चेण पलिमंथए ॥

- श्री उत्तराध्ययन सूत्र, अध्ययन 9

आत्मवीर्यना उल्लासउप
पराक्कमनुं धनुष्य,
ઈर्यासभिति अने उपलक्षणाथी
अन्य सभितिओ रुपी दोरी
अने धीरजरुपी मुठ बनावीने
सत्यथी तेने बांध्युं छे.

सौजन्य: अईम Senior citizen Group, पारसधाम-घाटकोपर

तव-णाराय-जुत्तेण,
भित्तुणं कम्मकुंचुयं ।
मुणी विगयसंगामो,
भवाओ परिमुच्चए ॥

- श्री उत्तराध्ययन सूत्र, अध्ययन 9

तपृपी बाणोथी युक्त
पूर्वोक्त धनुष्यथी कर्मृपी कवचने भेदीने
अंतर युक्तमां जेणे विजय प्राप्त कर्यो छ,
ऐवा मुनि बाह्य संग्रामथी
दूर थईने अथवा कर्म संग्रामथी मुक्त थईने
भवभ्रमणथी छूटी जाय छे.

सौजन्यः श्री उर्ध्वाबेन वसंतराय लाठीया

અનંત જીવો જ્યારે રાગમાં, આકર્ષણમાં, આસક્રિતમાં attach થાય છે ત્યારે એકાદ આત્માને પોતાના આત્માનું લક્ષ્ય જાગે છે. હું મારા આત્મા માટે કંઈક કરું એવા ભાવ થાય છે. જેને આવા ભાવ જાગે છે તેના જ મનમાં વિચાર આવે છે કે આ મારો દેહ શા માટે છે ? આ દેહમાં શું છે ? જે દેહને હું મારો માનું છું, જેના પ્રત્યે મને આકર્ષણ થાય છે એ દેહ આપરે છે શું ?

અનંતા જીવે એક જીવને આવા વિચારો આવે છે અને આત્મા તરફ જવાના ભાવ થાય છે. જેના હૃદયમાં આત્મકલ્યાણના ભાવ જાગે છે તે અનંતા કમભાગી જીવોની વચ્ચે એક સંદ્રભાગી જીવ હોય છે.

નમિરાજિના તર્ક સહિતના જવાબ સાંભળીને આશ્વર્ય થાય કે ગઈકાલ સુધી રાજમહેલમાં, મોહમાયામાં જીવનાર રાજી એક જ રાતના વિચારે રાજમહેલને ત્યાગી ત્યાગના માર્ગ આવે અને એક જ દિવસમાં આટલું જ્ઞાન, આટલી સમજ કર્યાંથી આવે ?

ભગવાન કહે છે,

જ્યાં સુધી વ્યક્તિનું vision clear ન થાય, સત્યની સમજ ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાન પ્રગટ ન થાય અને જ્યાં સુધી જ્ઞાન પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી ચારિત્ર પ્રગટ ન થાય.

નમિરાજિને પહેલાં સત્ય સમજાયું કે એકમાં શાંતિ છે, અનેકમાં અશાંતિ છે. આ સત્ય આચરણમાં આવ્યું અને જ્ઞાનનું પ્રાગટચ થયું. વસ્ત્રો કે ઉપકરણો બદલવાં કે દીક્ષામંત્ર ગ્રહણ કરવો એ ચારિત્ર નથી, પણ જ્ઞાનનું આચરણમાં આવવું એ ચારિત્ર છે. ગૌચરી, વિહાર, લોચ માત્ર ચારિત્ર નથી પણ જ્ઞાનનું જ્ઞાનરૂપ થવું એ ચારિત્ર છે.

નમિ રાજા દીક્ષા લે છે એની પહેલાં જ એમની ભાવદીક્ષા થઈ ગઈ હતી. ભાવદીક્ષા એટલે જ્ઞાન આત્મગુણોમાં રમવા લાગે, જ્ઞાન આત્મશુદ્ધિમાં રમવા લાગે અને એ જ ચારિત્ર છે. આત્માની right action એટલે ચારિત્ર !

જ્ઞાન જ્યારે જ્ઞાનરૂપમાં પરિણામે છે ત્યારે ભેદજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. આત્મા અને દેહની બિનજાતાનું ભાન થાય છે. આવા જ્ઞાનભાવમાં જ્યારે નમિ રાજા રમણ કરતા હતા ત્યારે શકેન્દ્ર દેવ એમના ભાવોની પરીક્ષા કરતા હતા.

શકેન્દ્ર મહારાજ કહે છે, તમારે દીક્ષા લેવી જ છે તો સૌથી પહેલાં તમારે બ્રાહ્મણનોને ભોજન કરાવવું પડે, એમને દક્ષિણા આપીને તૃષ્ણપૃષ્ણ કરવા જોઈએ.

હું ક્ષત્રિય રાજા ! કોઈ પણ સારા કાર્યના પ્રારંભ પહેલાં યજ્ઞ કરાવવો જોઈએ, બ્રાહ્મણનોને જમાડવા જોઈએ, એમને દક્ષિણા આપવી જોઈએ અને એમના આશીર્વાદ લઈને પછી દીક્ષા લેવી

જોઈએ. તો તમારો દીક્ષાનો માર્ગ સાર્થક થશે.

આવા પ્રકારના પ્રશ્નો કારા ઇન્ક રાજને લાગણીના પ્રવાહમાં તાણી જાય છે, પણ સામે તો જ્ઞાનભાવમાં રમણ કરતા રાજર્ઝિ છે.

નમિરાજર્ઝિ કહે છે, હું વિપ્ર ! ભગવાને કહું છે કે દર મહિને દસ લાખ ગાયોનું દાન કરનાર દાનેશ્વરી કરતાં પણ સંયમી શ્રેષ્ઠ છે, ભલે એ કંઈ જ ન આપે. દાનેશ્વરી દસ લાખ ગાયોને જિવાડવાનું કામ કરે છે; જ્યારે સંયમી અનંતા જીવોને ન મારવાનું કામ કરે છે, એ જીવોને અભયદાન આપે છે.

જીવવું એ જીવનાં કર્મો અને પુણ્યના આધારે હોય છે, જ્યારે સંયમીનું લક્ષ્ય હોય છે મારે કોઈનું મૃત્યુ કરવું નથી. મારાથી કોઈ પણ જીવનું મૃત્યુ ન થાય એ જ મારી સાવધાની છે, એ જ મારી જાગૃતિ છે. એટલે સંયમમાં અનંતા જીવોની રક્ષા છે, જ્યારે જીવદયામાં તમે જેટલા માટે કરો છો એટલા જીવોની સુરક્ષા છે. માટે જ, હું બ્રાહ્મણ ! સંયમ શ્રેષ્ઠ છે, દાન કરતાં પણ સંયમનો મહિમા અનેક ગણો છે.

સંયમી અભયદાનના દાતા હોય છે.

માનવતા અને જીવદયા શ્રેષ્ઠ છે, પણ સંયમ શ્રેષ્ઠતમ છે.

માનવતા અને જીવદયાથી પુણ્ય કર્મ બંધાય છે અને એ પુણ્યને ભોગવતી વખતે જે એમાં આસક્ત થાય છે એ પાપને બાંધે છે. પાપનો ભોગવટો વ્યક્તિને દુઃખી કરે છે. જ્યારે સંયમમાં કર્મોની નિર્જરા હોય છે, કર્મોથી મુક્ત થવાની process હોય છે અને મોક્ષની મંજિલ હોય છે.

સંયમ જેવું અભયદાન બીજું કંઈ હોતું નથી. સંયમી ‘સ્વ’ અને ‘પર’ બંનેને અભયદાન

આપે છે. ‘સ્વ’ને અભયદાન આપવું એટલે ‘સ્વ’ના આત્માના ગુણો - ક્ષમા, નમૃતા, સરળતા અને સંતોષને અભયદાન આપવું. એ ગુણોને મરવા ન દેવા. એ ગુણોને જિવાડવા એ જ સંયમીનું લક્ષ્ય હોય છે.

જ્યાં સુધી ‘સ્વ’ને અભયદાન ન આપો ત્યાં સુધી પરનું અભયદાન સાર્થક ન થાય.

બીજાને ન મારવા એ ‘પર’નું અભયદાન છે અને પોતાના ગુણોને ન મારવા દેવા એ ‘સ્વ’નું અભયદાન છે.

‘સ્વ’નું અભયદાન અનું નામ સંયમ !

‘સ્વ’નું અભયદાન એ પરમાત્માનું શ્રેષ્ઠ વરદાન છે.

‘સ્વ’નું અભયદાન આપનાર સાધક સ્વાધ્યાયપ્રિય હોય છે.

જે મારું નથી તે આપવું તે સામેવાળાને રાજુ રાખવા જેવું હોય છે, જ્યારે જે મારું છે તે આપવું તે સામેવાળાને રાજુ કરવા જેવું છે.

આપણો જે આપીએ છીએ તે આવેલું આપીએ છીએ.

ભગવાન મહાવીર કહે છે, મારી અંદરમાંથી જે પ્રગટ થયું તે મેં જગતને આપ્યું; જ્યારે દાનવીર કહે છે જે મને જગતે આપ્યું તે હું જગતને આપ્યું છું.

એક પ્રગટેલું આપનાર મહાવીર છે અને એક મળેલું આપનાર દાનવીર છે.

ઇન્દ્રદેવ ફરી પ્રશ્ન કરે છે, હે રાજન ! તમારે તમારા આત્માનું જ કલ્યાણ કરવું છે તો એના માટે સંસારનો ત્યાગ કરવાની શું જરૂર છે ? તમે સંસારમાં રહીને પણ સાધના-આરાધના કરી જ શકો છોને ! સંસારને છોડીને દીક્ષાની વાત અયોગ્ય ન કહેવાય ?

નમિરાજિ જવાબ આપે છે, હે વિપ્ર ! ભગવાને કહું છે, સંસારમાં રહીને સાધના કરનાર શ્રાવકની આરાધના ચંકની સોળમી કળા જેટલી પણ નથી હોતી.

સંસારનો ત્યાગ કરી સંયમ ગ્રહણ કરી સંયમભાવમાં રહેનાર સાધક સંવરભાવમાં આવી જાય છે અને સંયમમાં આશ્રવનો નિરોધ હોય છે અને કર્માની નિર્જરા હોય છે.

આશ્રવ એટલે કર્માનું આવવું, સંવર એટલે આવતાં કર્માને અટકાવવાં અને નિર્જરા એટલે કર્માનો ક્ષય કરવો.

શ્રાવકની સાધનામાં થોડી વાર કર્માની નિર્જરા હોય છે, થોડો સમય સંવરના ભાવ હોય છે અને પાછો આશ્રવ શરૂ થઈ જાય છે.

આખી જિંદગી શ્રાવકની આરાધના સામે સંયમની એક પળની સાધના શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

પરમાત્માના શાસનમાં પાંચ મહાપ્રત ધારણ કરનારનું જ મહત્વ છે.

સંયમને જે ધારણ કરે છે તે જ માનવભવને

સફળ કરે છે. તમે આખી જિંદગી સામાયિક કરતા હો છતાં અંતિમ સમયે તમારી વિદાય પછી તમને સૂતા-સૂતા જ લઈ જાય, પણ જો છેલ્લા એક દિવસ માટે કે એક કલાક માટે પણ દીક્ષા લઈ લો તો પાલખી નીકળો.

સંયમની સાધના સોણે કળાએ ખીલેલા પૂતુમના ચંક જેવી હોય છે; કેમ કે, સંયમમાં અનંતા જીવોને અભયદાનની પ્રતિજ્ઞા હોય છે, સંયમમાં સત્યની પ્રતિજ્ઞા હોય છે, સંયમમાં અચૌર્ય અને બ્રહ્મચર્યની પ્રતિજ્ઞા હોય છે, સંયમમાં અપારિગ્રહ ભાવની પ્રતિજ્ઞા હોય છે અને માત્ર ગ્રહણ કરવા પૂરતી પ્રતિજ્ઞા નથી હોતી. અહીં પ્રતિજ્ઞા એટલે જ્ઞાન પ્રત્યે પ્રતિબદ્ધ થવું છે, અહીં પ્રતિજ્ઞા એટલે આત્મજાગૃતિ સાથે જોડાઈ જવું છે.

નમિરાજિએ સંકલ્પ કર્યો હોય છે કે હું મારા જ્ઞાન સાથે જોડાયેલો જ રહીશ, હું જ્ઞાનના પરિણામમાં જ રહીશ અને જ્ઞાનભાવમાં રહેતાં- રહેતાં જ ઇન્દ્રદેવના બધા પ્રશ્નોના જવાબ આપે છે.

સંયમનો સ્વીકાર એ જ કરી શકે જેનાં મોહનીય કર્માનો ક્ષય થયો હોય છે.

મોહ જેનો ક્ષય થાય છે તે એક ક્ષણમાં U-turn લઈ લે છે અને મોહ જ્યારે વધે છે ત્યારે U-turn લીધેલા પણ પાછા ફરી જાય છે.

સંસારને છોડવા માટે મોહનીય કર્મ ઘટાડવું બહુ જ જરૂરી છે, જ્યારે સંસાર છોડેલા માટે મોહનીય કર્મ પાછું જાગૃત ન થઈ જાય એ સાવધાની ખૂબ જ જરૂરી છે.

નમિરાજિનો મોહ ક્ષય થયો અને એમની lifeમાં U-turn આવી ગયો. ક્ષણમાં રાજમહેલ અને રાણીઓનો ત્યાગ થઈ ગયો.

જગતમાં બે પ્રકારના લોકો હોય છે. એક હોય છે કુતૂહલી અને એક હોય છે જિજ્ઞાસુ !

ઇન્દ્ર જિજ્ઞાસુ હતા. એમને જાણવાની જિજ્ઞાસા હતી કે નભિરાજર્ષિનો ત્યાગ આકર્ષણી છે કે આત્માથી છે ? એમની સાધૃત્વની ભાવના માત્ર બહારની છે કે આંતરિક છે ? ઇન્દ્ર એમની પરીક્ષા કરવા જાતજાતના પશો પૂછે છે :

પહેલાં દેવલોકના ઇન્દ્ર શકેન્દ્ર કહે છે, હે ક્ષત્રિય રાજ ! તમારે સંસાર છોડવો જ છે અને દીક્ષા લેવી જ છે તો એક કામ કરીને જાઓ. તમારી પાસે જે કુનેહ છે, જે આવડત છે, જે સમજ છે એનો ઉપયોગ કરીને રાજ્યના ભંડારો સોના, ચાંદી, રલો અને અવેરાતોથી સમૃદ્ધ કરીને જાઓ જેથી વર્ષાનાં વર્ષો સુધી તમારું રાજ્ય વ્યવસ્થિત ચાચ્યા કરે, તમારી રાણીઓ અને તમારાં સંતાનોને કોઈ તકલીફ ન પડે.

ઇન્દ્રદેવના આ પ્રશ્નોના ધારદાર જવાબ આપતાં નભિરાજર્ષિ કહે છે : અમે કંઈ લઈને આવ્યા નહોતા છતાં અમે અમારું જીવન જીવ્યા. એમ જે કંઈ લઈને નહીં આવે એ પણ એની રીતે જીવશે જ !

ધન લઈને કોઈ જન્મતું નથી, પણ પુણ્ય લઈને ઘણા જન્મે છે.

હાથમાં કંઈ પણ લઈને કોઈ જન્મતું નથી, પણ હાથની રેખાઓમાં ઘણુંબધુ લઈને ઘણાબધા જન્મે છે.

હું વિપ્ર ! આકાશની તિજોરીમાં ગમે તેટલું ભરો, આકાશ ક્યારેય ન ભરાય. એમ ઇચ્છાઓના આકાશમાં ગમે તેટલી સંપત્તિ કે સમૃદ્ધ ભરો એ ક્યારેય ન ભરાય. ઇચ્છા તો આકાશની જેમ અનંત છે, એનો ક્યારેય અંત

આવતો જ નથી.

સમૃદ્ધિથી ઇચ્છા ક્યારેય સંતોષાતી નથી. આગમાં જેમ-જેમ લાકડાં નાખો તેમ-તેમ આગ વધુ ને વધુ ફેલાતી જાય. જેવું આગનું એવું ઇચ્છાનું !

આપણો અંત આવી જાય છે, પણ આપણી ઇચ્છાઓનો અંત આવતો નથી. અંત પહેલાં જેને પોતાની ઇચ્છાઓનો અંત કરતાં આવડી જાય તે સાધક છે. ઇચ્છાના મૃત્યુ પણી જેનું મૃત્યુ થાય છે તેને બીજો જન્મ લેવો પડતો નથી.

ઇચ્છાનું મૃત્યુ કરતાં જેમને આવડે છે તેમના મૃત્યુને 'નિર્વાણ' કહેવાય છે. ઇચ્છા સાથે જેમનું મૃત્યુ થાય છે એમના મૃત્યુની 'નનામ્ભી' નીકળે છે.

જે દિવસે ઇચ્છા વગરનો હોય છે, જે દિવસે ઇચ્છાનું મૃત્યુ થાય છે એ દિવસે શાંતિનો જન્મ થાય છે, એ દિવસે પ્રસન્નતાનો જન્મ થાય છે, એ દિવસે ચહેરા પર સ્મિત અને અંતરમાં

હળવાશ હોય છે. જે દિવસે ઇચ્છાનું મૃત્યુ થાય છે તે દિવસે આત્માના ગુણોનો જન્મ થાય છે. માટે જ, ઇચ્છાનું મૃત્યુ એનું નામ દીક્ષા !

નભિરાજર્ષિને ઇન્દ્ર કહે છે, તમે સંસારમાં રહીને પણ સાધના કરી શકો છો તો પછી સંસારનો ત્યાગ કેમ કરો છો ?

નભિરાજર્ષ જવાબ આપે છે, જ્યારે જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે ત્યારે વૈરાગ્ય લાવવો નથી પડતો, વૈરાગ્ય આવી જાય છે.

જે જ્ઞાન વૈરાગ્ય ન લાવે તે જ્ઞાન અહુમને વધારે.

ગૌતમ પાસે જ્યાં સુધી માહિતી હતી ત્યાં સુધી તેમનામાં અહુમ હતો, પણ ભગવાન મહાવીરના સાંનિધ્યમાં જેવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું એ જ ક્ષણે હાથ જોડાઈ ગયા અને કહેવા લાગ્યા, હે બંતે ! મને આપના ચરણ અને શરણમાં સ્થાન આપો, મારો સ્વીકાર કરો.

જ્યારે જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે ત્યારે નમ્રતા, સરળતા, લઘુતા અને શૂન્યતા પણ આવી જાય છે ; વિનય પ્રગટવા લાગે છે.

ઇન્દ્ર કહે છે, હે રાજન ! દીક્ષા લઈને તમે જે ભણવાના છો, જે જ્ઞાન મેળવવાના છો તે રાજમહેલમાં રહીને ભણોને !

નભિરાજર્ષ કહે છે, મને માહિતીનું નહીં પણ ત્યાગ અને વૈરાગ્યમાંથી પ્રગટેલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું છે. ત્યાગનો ધર્મ જ હંમેશાં જ્ઞાનીને ફળો છે અને જ્ઞાનીનો ધર્મ જ વૈરાગ્ય હોય છે. જેમ wrapper કાઢ્યા વિના સાબુને શરીર પર ગમે તેટલો ઘસો, મેલ નીકળે જ નહીં તેમ જ્યાં સુધી સંસારનું wrapper ન નીકળે ત્યાં સુધી આત્માનું જ્ઞાન પ્રગટ ન થાય અને આત્મજ્ઞાન વિના જ્ઞાનની વધારે અસર ન થાય.

મહાવ્રત સાથેના જ્ઞાનથી જ વૈરાગ્ય પ્રબળ બને. ત્યાગ વિના જ્ઞાન નહીં અને જ્ઞાન વિના વૈરાગ્ય નહીં.

ઇન્દ્ર મહારાજા કહે છે, હે રાજન ! તમારે દીક્ષા લેવી હોય તો લેજો; પણ અત્યારે તમે ચુવાન છો, આટલી બધી રાણીઓ છે, સુખનાં સર્વ સાધનો છે. તો પહેલાં આ બધું ભોગવી લો. પછી જ્યારે વૃક્ષ થાઓ ત્યારે નિરાંતે દીક્ષા લેજો.

સાધુત્વની કસોટીરૂપ પ્રશ્નનો નભિરાજણ્ણ ખૂબ જ સ્વસ્થતાથી જવાબ આપે છે.

નભિરાજણ્ણ કહે છે, કામ તો એક શબ્દ છે. જેમ કાંટો પગમાં વાગે તો ખૂબચ્ચા કરે અને ગતિને ધીમી પાડી દે તેમ કામ સાધનાની speedને ઘટાડી દે, સાધનાને વેરવિભેર કરી દે અને અમુક વિચારો સતત મનમાં ખૂબચ્ચા જ કરે. માટે જ, ભગવાને ત્યાગના માર્ગ પંચ મહાવ્રતનું આટલું મહત્વ દર્શાવ્યું છે.

કેમ કે, પાંચ મહાવ્રતમાં એક મહાવ્રત બ્રહ્મચર્ય છે, એટલે કામભોગનો પૂર્ણ ત્યાગ !

ભગવાને કામને poison સાથે સરખાવ્યું છે. વિકાર અને વાસનાને જેર સમાન ગણાવી છે. ગમે તેવું સ્વસ્થ અને strong શરીર હોય, પણ એ શરીરમાં જો એરનું એક પણ ટીપું જાય તો આખા શરીરમાં જેર ફેલાઈ જાય અને મૃત્યુ થઈ જાય. એમ વૈરાગ્યમાં તમે ગમે તેટલા strong હો, પણ વિકારનો એક વિચાર તમારા વૈરાગ્યભાવને મંદ અને મૃતપ્રાય કરી દે છે.

‘પર’ કચારે ગમે છે ? ‘પર’ પ્રત્યે કચારે આકર્ષણ થાય ? જ્યારે ‘સ્વ’થી સંતોષ ન હોય !

‘સ્વ’થી સંતોષ અનું નામ બ્રહ્મચર્ય.

‘સ્વ’ને જે ભૂલે છે તે જ ‘પર’માં જાય છે. ‘સ્વ’ને ભૂલવું એ ‘સ્વ’ માટે જેર સમાન

હોય છે.

બીજું anger, ego, jealousy વગેરે ધીમે-ધીમે આવે; જ્યારે કામવિકાર તો ક્ષણના લાખમાં ભાગમાં ફેલાઈ જાય. કામ અને વિકાર ક્ષણમાં શરીરને પોતાના વશમાં કરી લે છે. માટે જ, સાધક માટે તે જેર સમાન હોય છે.

ઇન્દ્ર કહે છે, તમારી પાસે સર્વ પ્રકારનાં સુખ છે, તો હવે એવું કયું સુખ છે જેની શોધમાં તમે આ બધાં જ સુખને છોડી રહ્યા છો ?

નભિરાજણ્ણ કહે છે, હે વિપ્ર ! દીક્ષા કોઈ સુખ માટે નથી, દીક્ષા ‘સ્વ’ માટે છે.

હું ભવિષ્યના ભોગ માટે યોગ નથી લેતો. હું તો આત્માના કલ્યાણ માટે યોગ લઉં છું.

વિકાર એ ઘડિયાળના cell સમાન છે. જેમ cell વિના ઘડિયાળ અટકી જાય તેમ મનમાંથી જો એક વિકાર નીકળી જાય તો સંસાર ત્યાં જ અટકી જાય.

જે પાંચ મહાવ્રતોને ધારણ કરે છે તે આખા સાગરને તરી શકે છે.

નભિરાજણ્ણ આગળ કહે છે, લોકો જે કામને સુખનું કારણ માને છે હું એ કામને દુઃખનું

કારણ માનું છું. વિષાના કીડાને વિષા સુખમય લાગે, પણ જ્ઞાનીને તે વિષા જ લાગે. જ્ઞાની ભોગની વચ્ચે પણ યોગદશામાં હોય, જાગૃત હોય. જ્ઞાનીને મન ભોગ શલ્ય અને વિષ સમાન જ હોય.

સાધક એ જ હોય જેને ભોગ અને કામ શલ્યની જેમ ખૂબ્ચતા હોય.

ભોગ પ્રત્યેની પ્રિયતા સાધુપણાનો ભોગ લઈ લે છે. વિકાર એ એક પ્રકારે માંસાહારનું પ્રતીક છે. કામની ઇચ્છામાત્ર દુર્ગતિનું કારણ બને છે.

કામ પાંચેપાંચ ઇન્ડિયોના કારણો હોય છે. આંખથી કંઈ ગમવું, કાનથી સાંભળેલું રૂચયું, સુગંધ પ્રિય લાગવી, પદાર્થના સ્વાદ ભાવવા અને સ્પર્શ સુવાપાંઓ લાગવો, એ સર્વ વિકારનાં જ કારણો છે. માટે જ, જે પાંચેપાંચ ઇન્ડિયોનો નિગ્રહ કરે તે સાધુ છે, તે બ્રહ્મચારી છે. આવી સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ વાત નભિરાજણ્ણ જણાવે છે.

જેના ભાવ બદલાઈ જાય છે તેનું આપું ભવિષ્ય બદલાઈ જાય છે.

કાલ સુધી જે રાજમહેલમાં સુખ-સાધનોની વચ્ચે આપોટતા હતા એ આજે જંગલમાં એકલા છે, પણ આજે એમનામાં જે જ્ઞાન પ્રગટ થયું તે જ્ઞાન ગઈ કાલ સુધી કયાં તેનામાં હતું ?

સત્ય જ્યારે પ્રગટ થાય છે ત્યારે ભમ તૂટી જાય છે. નભિરાજણ્ણ જો આટલાં બધાં સુખોને છોડી શકે તો આપણે દુઃખમય સંસારને કેમ ન છોડી શકીએ ?

જ્યાં સુધી સત્યરૂપી આંખ ન ખૂલે ત્યાં સુધી સંસાર મીઠો અને મધુરો લાગે, જ્યાં સુધી દાઢિ બદલાતી નથી ત્યાં સુધી કીડાને વિષા પણ મહેલ જેવી લાગે છે.

શકેન્દ્રદેવ નમિરાજણિને કહે છે, તમે બધાને હરાવીને પછી દીક્ષા લો.

નમિરાજણિ કહે છે, દુનિયાને હરાવવી સહેલી છે, બધાને નમાવવા સહેલા છે; પણ પોતાની અંદરમાં જાગતી ઇચ્છાને હરાવવી ખૂબ જ અધરી છે. શરીર અને સત્તાના જોરે ગમે તેને નમાવી શકું એમ છું અને સૈન્યના જોરે ગમે તેને હરાવી શકું એમ છું; પણ જો હું મારી અંદરમાં જાગતી ઇચ્છાને હરાવી શકું તો જ હું સાચો શૂરવીર યોદ્ધો છું, મારી અંદરમાં જાગતી વાસનાને જીતી શકું તો જ હું સાચો લડવૈયો છું, મારી અંદરની અનાદિકાળની વૃત્તિને જીતી લઈ તો જ હું વિજયી કહેવાઉં.

બહારની જીત તો અનેક વાર મેળવી છે, પણ હું જ્યારે મારા મનને જીતી લઈ ત્યારે એ સાચી જીત કહેવાય.

જગતને ગમે તેટલું જીતી લઈ, પણ એ જીત પછી પણ અંતે તો હાર જ છે. જો મારે યુદ્ધ જ કરવું હોય તો હું મારા મન સાથે, મારી જાત સાથે કેમ ન કરું? બહારનાને હરાવીને મેળવેલી જીતની value કેટલી? મારા આંતરિક શત્રુઓને હરાવી શકું તો એ જીત અમૂલ્ય છે, એ જીતની value છે. જગત સામે જીતવું એ કંઈ બહુ મોટી વાત નથી. એમાં તો સામ, દામ, દંડ અને ભેદ વાપરી શકાય છે; પણ મન સાથે યુદ્ધ કરવું, મનને જીતવું એ ખરી વીરતા છે, કેમ કે, એમાં જરૂરી હોય છે સંયમ!

હું ભગવાન! આખી પૃથ્વી જીતવી સહેલી છે પણ એક ઇચ્છાને જીતવી બહુ જ અધરી છે, હજારો રાજાઓને હરાવવા સહેલા છે પણ એક મનને હરાવવું ખૂબ જ અધરું છે.

જગતમાં મને બહારમાં જેટલા મારા શત્રુઓ

જણાય છે, એનાથી વધારે કદાચ મારા આંતરિક અવગુણોના શત્રુઓ હશે. બહારના શત્રુઓ તો મને નડી-નડીને કેટલા નડશે?

ભગવાન કહે છે, તું જ તને સૌથી વધારે નડે છે, તું જ તને જેટલો નડે છે તેટલા બીજા કોઈ તને નડતા નથી. અરે! તને નડી શકે એવી તાકાત બીજા કોઈમાં નથી.

નમિરાજણિ કહે છે: હું વિપ્ર! હું મને જીતવા જઈ રહ્યો છું. હું મારા કોધ, માન, માયા અને લોભ આ ચાર કષાયો અને આંખ, નાક, કાન, જીભ અને સ્પર્શ આ પાંચ ઇન્દ્રિયો પર વિજય મેળવવા જઈ રહ્યો છું.

મારી પાંચ ઇન્દ્રિયો પર મારો વિજય એ જ મારી દીક્ષા છે.

મારા ચાર કષાયો પર મારી જીત એ જ મારો સંયમ છે.

જે આ નવ પર વિજય મેળવે છે તે આત્માને પણ જીતી લે છે. તે આત્મવિજયને પ્રાપ્ત કરે છે.

સ્વાદ પર જીત મેળવે તે સાધુ છે. ઇચ્છા

પર જીત મેળવે તે સાધુ છે. દૃષ્ટિ પર જીત મેળવે તે સાધુ છે. અહમ પર જીત મેળવે તે સાધુ છે.

જેમનામાં આવી સાધુતા પ્રગટે છે તેમનું કલ્યાણ નિશ્ચિત થઈ જાય છે.

નમિરાજણિ કહે છે: બીજાને હું જીતી પણ લઈશ અને બીજાને જીતીને હું વિજયી રાજવી પણ કહેવાઈશ, પણ જ્યાં સુધી હું મારી સામે જ હારેલો છું ત્યાં સુધી એ વિજયનો પણ કોઈ અર્થ રહેતો નથી.

જે દિવસે હું મારા પર વિજય મેળવીશ તેને હું મારી જીત માનીશ અને એ જીતનો આનંદ પણ અવસ્થાનીય હશે. આને કહેવાય જાગૃત દશા! આને કહેવાય જાગૃત સાધક !

અનંતની યાત્રાના સાધક બન્યા પછી પણ મુક્તિ પહેલાં અનેક ભવો હોય છે અને એક ભવથી બીજા ભવમાં બે જ વસ્તુઓ લઈને જઈએ છીએ. એક, આપણાં કર્માં અને બીજા, આપણા સંસ્કાર !

નમિરાજણિ ભવોભવના સંયમી હતા, નમિરાજણિ ભવોભવના સાધક હતા. એમના અષ્ટ રૂચક પ્રદેશ પણ જાગૃત હતા અને જાગૃત રૂચક પ્રદેશને કારણે એમનું આત્મજ્ઞાન પણ જાગૃત થયું હતું અને એમની પ્રજ્ઞા પણ ખીલી હતી અને માટે જ, ઇન્દ્રદેવના એક-એક પ્રશ્નોના સમાધિભાવે તર્ક સાથે સંતોષકારક જવાબ આપતા હતા અને સ્વયંના વૈરાગ્યભાવને વધુ ને વધુ દંડ બનાવતા હતા.

માટે જ, એમણે કહી દીધું,
મેં તો યુદ્ધ આદર્યું છે મારી સાથે, મારે હરાવવા છે મારા અવગુણોને, મારે વિજય મેળવવો છે મારા મન પર, મારે જીત મેળવવી છે મારી ઇન્દ્રિયો પર !

ઇન્દ્ર નમિરાજણીની પરીક્ષા કરે છે. અનેક

પ્રશ્નો પૂછ્યા પછી છેલ્લે માનવ psychologyને અસર કરતો જોરદાર પ્રશ્ન કરે છે. ઇન્દ્ર કહે છે, હે રાજન ! દેવલોક જેવાં સુખો તો અહીં તમારી પાસે છે. આવાં સુખો છોડીને બીજાં કયાં સુખો મેળવવાં છે કે જેના માટે તમે દીક્ષા લઈ રહ્યા છો ? સ્વર્ગ ગણો તો સ્વર્ગ અને મોક્ષ ગણો તો મોક્ષ, બધું જ અહીં તમારી પાસે છે. તમને નથી કોઈ વાતની ખોટ કે નથી કોઈ વાતનું દુઃખ. તો પછી જાણીજોઈને દુઃખી થઈને કંયું સુખ મેળવવું છે ?

નમિરાજણી કહે છે, હે બ્રાહ્મણ ! મારું લક્ષ્ય આત્મશુદ્ધિ અને આત્મસિક્ષિનું છે અને હું મારા લક્ષ્યને સિદ્ધ કરવા જઈ રહ્યો છું.

માનો કે તમને કહેવામાં આવે કે તમારે અહીંથી સીધા તમારા ઘરે જવાનું છે. જરા પણ આડુંઅવપું કચાંય પણ જોવા ગયા તો તમારા માથા પર લટકતી આ તલવાર તમારી ઠોક ઉડાડી દેશે. હવે શું થાય ? તમે સીધા ઘરે જાઓ કે કચાંય આડાઅવળા જાઓ ? અરે ! બાજુમાંથી મનગમતી વ્યક્તિ પસાર થાય તો પણ એના તરફ નજર સુધ્યાંન કરો.

મારી ઉપર પણ દુર્ગાતિની તલવાર લટકી રહી છે. મને એક ક્ષણમાત્ર માટે પણ મારા લક્ષ્ય સિવાય બીજો કોઈ વિચાર આવતો નથી. જો હું મારા લક્ષ્ય સિવાયનો બીજો કોઈ પણ વિચાર કરું તો એ જ ક્ષણે દુર્ગાતિનો અધિકારી બની જાઉં.

આ હતી નમિરાજણીની સત્યની સમજ !

માટીમાંથી કચારેય direct માટલું ન બને. પહેલાં કુંભાર ઘાટ આપે અને પછી તેને નીભાડામાં પકવે. કાચા માટલામાં પાણી ભરીએ તો માટલું પણ તૂટી જાય અને પાણી

પણ ઢોળાઈ જાય.

નમિરાજણી નીભાડામાં પકવેલા પાકા માટલા સમાન હતા. દેવલોકના દેવ ઇન્દ્ર એમના પર એક પછી એક પ્રશ્નોરૂપી ટકોરા મારતા હતા અને દરેક ટકોરા પર એમને એક ગજબનો સંતોષ થતો હતો કે આ આત્મા નક્કર છે, આનો રણકાર સત્ય છે, આ જન્મોજન્મનો સાધક છે.

નમિરાજણી ઇન્દ્ર દ્વારા પુછાયેલા રાગના, દ્રેષના, કામના, ભોગના, અહુમના, અધિકારના, મનોવૃત્તિના આદિ અનેક વિષયોના પ્રશ્નોની પરીક્ષામાં 100 ટકા ખરા પુરવાર થાય છે.

જે સમયે ભગવાન પ્રત્યક્ષ છાજર હતા ત્યારે લોકો ભગવાનની સમક્ષ દ્વારા જોડીને ઊભા થઈ જતા અને દીક્ષા લઈ લેતા, પણ આ કાળમાં કસોટી વિના કલ્યાણના માર્ગ ન અવાય. યોગ્યતા પુરવાર કર્યા પછી જે યોગી બને છે તે આત્માને પણ ઉપયોગી બને છે અને સમાજને પણ ઉપયોગી બને છે.

ઘડતર વિના કચારેય સાધનાનું ચણતર ન થાય અને ચણતર વિના કચારેય ઇમારત ઊભી ન થાય. સાધુ બનતાં પહેલાં કસોટીના

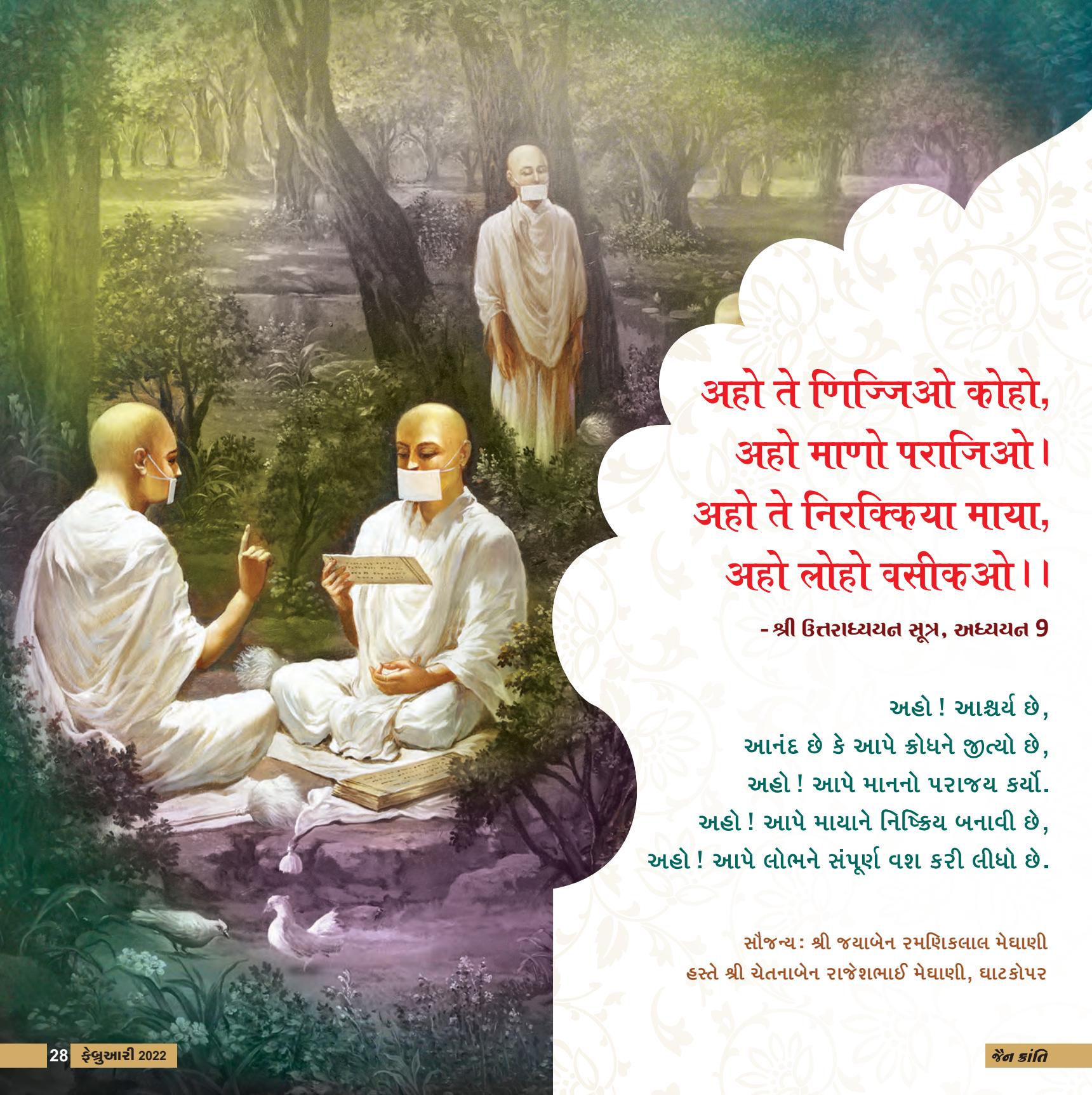
filterમાંથી પસાર થવું પડે.

માટે જ, ત્રિકાળ જ્ઞાની પરમાત્મા મહાવીરે મોક્ષમાં જતાં પહેલાં, છેલ્લા જે કલાકો બાકી હતા, એ અંતિમ દેશનામાં નમિરાજણીનું આ અધ્યયન બતાવ્યું છે એની પાછળનો હેતુ એ જ છે કે જ્યારે ગુરુ પાસે કોઈ વ્યક્તિ દીક્ષા લેવા આવે, કોઈ આત્મા પરમપદના લક્ષ્ય સાથે આવે તો નમિરાજણીના અધ્યયન પરથી તેની પરીક્ષા કરીને તેની યોગ્યતા અને તેની પાત્રતાને જાણી શકાય, તેની અંદરમાં રાગ છે કે આત્માને પામવાની તડપ છે તે જાણી શકાય. તેનું દીક્ષા લેવાનું લક્ષ્ય ગુરુ કે ગુરુણી પ્રત્યેના રાગનું છે કે સંસાર પ્રત્યેના વૈરાગ્યનું તે જાણી શકાય.

રાગની દીક્ષા અંતે દ્રેષમાં પરિણામે છે, પણ જો ગુરુ વૈરાગી હોય તો એ શિષ્યના રાગને વૈરાગ્યમાં પરિવર્તિત કરી શકે છે.

સંયમના માર્ગ આવતાં પહેલાં સો વાર વિચારવું અને આવ્યા પછી એકવાર પણ ન વિચારવું. યોગ્ય પરીક્ષક જ યોગ્યતાની પરીક્ષા કરી શકે છે. પરીક્ષકે પણ પહેલાં ‘સ્વ’ની પરીક્ષા કરવી જોઈએ. નમિરાજણીની પરીક્ષા કરનાર પરીક્ષક ઇન્દ્ર પણ સ્વયં પરમ જ્ઞાની હતા, સ્વયં એકાવતારી હતા. ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને મોક્ષમાં જવાવાણા હતા. જે પોતે યોગ્ય હોય, પોતાની યોગ્યતા હોય એ જ યોગ્ય નિર્ણય લઈ શકે. નમિરાજણી પણ યોગ્ય પાત્રવાન હતા, કેમ કે, એ ભવોભવના સાધક હતા.

આ કાળમાં સાધુત્વના ભાવ એને જ જાગૃત થાય જે ભવોભવના સાધક હોય. જેનો આત્મા જાગૃત થવાનો હોય એને એવા જ યોગ્ય-સંયોગ મળી જાય, એક નિમિત્ત મળી જાય અને એને પોતાનો જ inner voice સંભણાય.

अहो ते णिञ्जओ कोहो,
अहो माणो पराजिओ ।
अहो ते निरक्तिया माया,
अहो लोहो वसीकओ ॥

- श्री उत्तराध्ययन सूत्र, अध्ययन 9

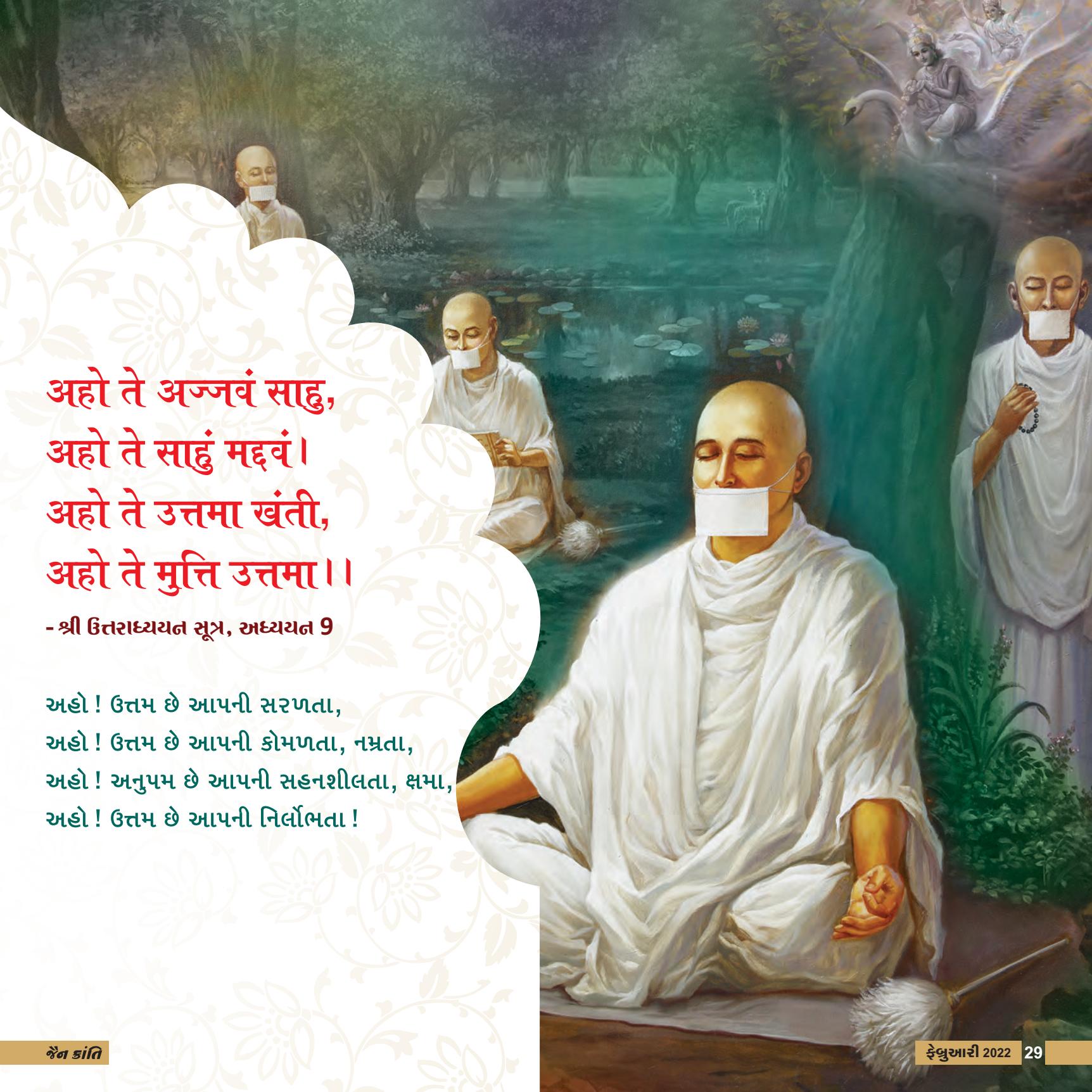
अहो ! आश्र्य छे,
आनंद छे के आपे कोधने जुत्यो छे,
अहो ! आपे माननो पराजय कर्यो.
अहो ! आपे मायाने निष्किय बनावी छे,
अहो ! आपे लोभने संपूर्ण वश करी लीधो छे.

सौजन्य : श्री जयाबेन रमणिकलाल मेघाशी
इत्ते श्री चेतनाबेन राजेशभाई मेघाशी, घाटकोपर

अहो ते अज्ज्वं साहु,
अहो ते साहुं मद्वं।
अहो ते उत्तमा खंती,
अहो ते मुक्ति उत्तमा ॥

- श्री उत्तराध्ययन सूत्र, अध्ययन 9

अहो ! उत्तम छे आपनी सरणता,
अहो ! उत्तम छे आपनी कोभणता, नप्रता,
अहो ! अनुपम छे आपनी सहनशीलता, क्षमा,
अहो ! उत्तम छे आपनी निर्लोभता !

નમિરાજણી સંસારનાં સુખોનો ત્યાગ કરીને સંયમના માર્ગ ચાલી નીકળે છે ત્યારે એમના ત્યાગની, એમના વૈરાગ્યની કસોટી કરવા પ્રથમ દેવલોકના દેવ ઇન્દ્ર મહારાજા બ્રાહ્મણના રૂપમાં આવે છે. તે અલગ-અલગ પ્રકારના પ્રશ્નો પૂછીને જાણો છે કે એમનો ત્યાગ બાધ્ય છે કે આંતરિક છે ?

નમિરાજણી એક-એક પ્રશ્નનું તર્ક સાથે સમાધાન આપે છે અને ઇન્દ્રની પરીક્ષામાં 100 ટકા યોગ્ય પુરવાર થાય છે. ઇન્દ્ર મહારાજને જ્યારે સંપૂર્ણ સંતોષ થઈ જાય છે ત્યારે તે પોતાના બ્રાહ્મણ રૂપને છોડી દે છે અને મૂળ સ્વરૂપમાં, ઇન્દ્રના સ્વરૂપમાં આવી જાય છે.

તે ખૂબ જ ભાવથી, અત્યંત અહોભાવથી એમની સ્તુતિ કરે છે, એમને વંદના કરે છે. ભાવસભર મીઠાં મધુરાં વચનોથી કહે છે :

હે રાજન ! ધન્ય છે તમને. તમે તમારા કોધ પર વિજય મેળવી લીધો છે. મેં તમને આટલા બધા ઉશ્કેર્યા, પણ તમે એકદમ શાંત અને સમભાવમાં જ રહ્યા.

હે રાજન ! તમે તમારા અહુંને પરાજિત કરી દીધો છે. તમારા અંદરની માયા-કપટ નીતિ એકદમ નિષ્ક્રિય થઈ ગઈ છે. તમે તો લોભને પણ તમારા વશમાં કરી લીધો છે.

ધન્ય છે રાજન ! તમારી સરળતા અને તમારી મૃદુતાને ! હે ભંતે ! તમારી ક્ષમા તો શ્રેષ્ઠતમ છે અને તમારી નિર્દેષપતા અનન્ય છે.

ઇન્દ્રદેવ બે હાથ જોડીને ત્યાગી અને વૈરાગી બનેલા નમિ રાજાના ગુણોના ગુણગ્રામ કરે છે, અહોભાવપૂર્વક એમને વંદના કરે છે.

ઇન્દ્ર મહારાજના અંગ-અંગમાં નમિરાજણીના વૈરાગ્યભાવ પ્રત્યે અહોભાવ પ્રગટી રહ્યો હતો.

હે ભંતે ! તમારા ભાવ જોઈને, તમારી યોગ્યતા જોઈને, તમારી પાત્રતા જોઈને એવું જ લાગે છે કે તમે ખૂબ જ નજીકના ભવિષ્યમાં લોકના ઉત્તમમાં ઉત્તમ ભાગ એવા મોક્ષમાં સ્થાન પામશો.

તેઓ આ પ્રમાણે શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી સ્તુતિ કરતાં-કરતાં એમની પ્રદક્ષિણા કરે છે અને વારંવાર વંદના કરે છે, અંતરના ઉત્કૃષ્ટ અહોભાવ સાથે ચરણસ્પર્શ કરે છે, સંયમી આત્માને વંદન કરે છે અને પોતાના માર્ગ ચાલ્યા જાય છે.

આમ નમિરાજણીની સંયમ ભાવનાની, ત્યાગ ભાવનાની પરીક્ષા તો ઘણી કરી; પણ પરીક્ષાના અંતે જે પ્રસન્નતા હતી તે પ્રસન્નતા સ્તુતિ, ભક્તિ અને શ્રદ્ધા બની ગઈ.

એક આત્મા જ્યારે સંયમના માર્ગ આવે છે, દીક્ષા લઈને સંતત્વને ધારણ કરે છે ત્યારે પોતે તો તરે છે પણ અનેક આત્માઓને તારે છે.

એક સુથારે એક સાધુને, જંગલમાં ભૂલા પડેલા સંતને ગૌચરી વહોરાવી, એક મહાવીરનું નિર્માણ થયું અને એક મહાવીરે અનેક મહાવીરનું નિર્માણ કર્યું.

જેમને માત્ર સંયમ લેવાનો ભાવ પણ જાગે તેનો ભવ સાર્થક થઈ જાય.

અનંત-અનંત કાળ સુધી સંસારમાં ભટકતા જીવને આત્માની મોક્ષયાત્રા પૂર્ણ કરી શકે એવા યોગ-સંયોગ માત્ર ને માત્ર આઠ વાર જ થાય. જો એ આઠ વારમાં જાગૃત થઈ જાય અને લક્ષ્યને સિદ્ધ કરી લે તો તેના માટે તે અપૂર્વ યોગ બની જાય, નહીં તો ફરી એ જ અનંતકાળ સુધી ભટકતા રહે.

અનંતકાળે એકવાર દેવ, ગુરુ, ધર્મનો યોગ થાય છે, સત્યની સમજ આપનારા ગુરુનો સંયોગ પ્રાપ્ત થાય છે; પણ તે સમયે પણ મોટા ભાગના લોકો મળેલા દુર્લભ ભવને કાગળની નાવ માટે વેડફી નાખે છે. નનામીમાં જવાવાળા સંબંધો પાછળ અમૂલ્ય સમય વેડફી નાખે છે. ભલે દીક્ષા ન લઈ શકાય, પણ અશાશ્વતતાની અનુભૂતિ સાથે સંયમિત જીવન તો જીવી શકાયને ! ભલે સંસાર ન છૂટે, પણ પણેપણની જાગૃતતા તો કેળવી શકાયને !

એક રાજા જ્યારે સંપૂર્ણ સંસારનો ત્યાગ કરે ત્યારે તેને આવતી કાલની ચિંતા થાય કે ન થાય ?

આવતી કાલની જે ચિંતા કરે તે સંસારી કહેવાય. આવતા કાળની જે ચિંતા કરે તે સાધક કહેવાય.

નમિરાજણીને આવતી કાલની ચિંતા નહીંતી; આવતા અનંતકાળની ચિંતા હતી, અનંતની યાત્રાનો અંત કરવાની ચિંતા હતી.

આ ભવની ટૂંકી યાત્રાની ચિંતા કરવાવાળા

આપણે અનંતની યાત્રાને ભૂલી જઈએ છીએ. આપણે સત્યની નહીં પણ સ્વખની દુનિયામાં જીવી રહ્યા છીએ ! અનાદિકાળથી આ જ કર્યું છે અને આવું જ થતું આવ્યું છે.

અનાદિકાળનો મોહનો આ અભ્યાસ જ્યાં સુધી છૂટતો નથી ત્યાં સુધી આત્માનો આભાસમાત્ર થતો નથી. સત્ય સાંભળીએ છીએ, સત્ય છે એ સમજાય છે; પણ આચરણમાં આવતાં પહેલાં જ મોહનું આકર્ષણ આવી જાય છે એટલે સાધક દશા પ્રગટતી નથી.

મોહનું મારણ મોહ જ હોય છે.

સંસારના મોહને મારવા દેવ, ગુરુ, ધર્મ પ્રત્યે અત્યંત મોહ કરવો જોઈએ. દેવ, ગુરુ, ધર્મ પ્રત્યે ગજબનું ખેંચાણા, એક હંડ સુધીનું પાગલપણ ન થાય ત્યાં સુધી સંસારના મોહને મારવો અત્યંત કઠિન છે.

નમિરાજિએ શું કર્યું ?

એ રાણીઓ, રાજમહેલ, સુખનાં સાધનો વગેરેનો પરિત્યાગ કરીને નીકળી ગયા. નમિરાજિને ત્યાગ કરવો પડ્યો હતો કે ત્યાગ થઈ ગયો હતો ? ત્યાગ કોને કહેવાય ?

નમિરાજિ કહે છે :

જે મારું હોય અને એને છોડું તેને ત્યાગ કહેવાય. જે મારું હતું નહીં તેને મેં મારું માનીને પકડી રાખ્યું હતું તે મારો ભ્રમ હતો. એટલે મેં રાણીઓનો ત્યાગ નથી કર્યો, મેં રાજમહેલનો ત્યાગ નથી કર્યો; મેં મારા ભ્રમનો ત્યાગ કર્યો છે.

રાણીઓને જે મારી માનીને પકડી રાખી હતી એ જ મારો સૌથી મોટો ભ્રમ હતો.

સંસાર કચારેય છોડવાનો હોતો નથી. સંસાર મારો છે તે ભ્રમને છોડવાનો હોય છે. ભ્રમ છૂટે એટલે સંસાર આપોઆપ છૂટી જાય.

જ્યારે નમિરાજિનો ભ્રમ છૂટી જાય છે અને સત્ય સમજાઈ જાય છે ત્યારે તેમને એક અલગ પ્રકારનો આત્મસંતોષ થાય છે, તેમને પોતાના આત્માને નમન કરવાનું મન થાય છે. આપણે બધાને નમીએ છીએ પણ કચારેય પોતાના આત્માને નમતાનથી, કેમ ?

આત્માને નમવાનું, આત્માને નમન કરવાનું મન એને જ થાય જેને પોતાના આત્મગુણોથી સંતોષ થાય. જે આત્મા ગુણોથી સમૃદ્ધ થાય તે જ આત્મા સ્વયંનો ગુરુ બની જાય. તમારામાં રહેલા ગુરુને જ્યારે નમવા લાગો ત્યારે નમિરાજિ જીવી અવસ્થા પ્રગટ થાય !

નમિરાજિને વૈરાગ્ય આવ્યો તો શેનાથી આવ્યો ? રાણીઓના કંકણના અવાજથી ! પણ એ જ કંકણનો અવાજ પહેલાં તેમને પ્રિય હતો. રાણીઓના કંકણનો એ જ અવાજ એક દિવસ એમને સુખકર લાગતો હતો.

યાદ રાખજો, વર્તમાનમાં જે સુખકર લાગે છે તે ભવિષ્યમાં દુઃખકર લાગી શકે છે. જે આજે સુખનું કારણ છે તે જ કાલે દુઃખનું કારણ પણ બની શકે છે.

રાજાની કંચનવણી કાયામાં દાહજવરની બળતરા શરૂ થાય છે. રાજાને શાતા પમાડવા રાણીઓ જાતે ચંદન ઘસીને લેપ તૈયાર કરે છે, પણ બળતરા અને વેદનામાં કંકણનો પ્રિય લાગતો અવાજ ધોંઘાટ લાગે છે.

રાણીઓ એક કંકણ રાખી બધાં જ કાઢી નાખે છે. રાજા વિચાર કરે છે કે અવાજ બંધ થઈ ગયો, ધોંઘાટ શાંત થઈ ગયો છતાંય લેપ ચાલુ છે, એનું કારણ શું છે ?

રાણીઓ કહે છે કે અમે એક જ કંકણ પહેલ્યું છે, બાકી કાઢી નાખ્યાં છે અને રાજાને click થાય છે, રાજાને સમજાઈ જાય છે,

એક છે ત્યાં શાંતિ છે, અનેક છે ત્યાં અશાંતિ છે.

એક સનાતન સત્યની સમજ પ્રાપ્ત થઈ ગઈ અને તે જ ક્ષણે સંકલ્પ કર્યો કે જો મારો આ રોગ મટી જશે તો સત્યનો માર્ગ સ્વીકારી લઈશ, સત્યના રાણ પર આગળ વધીશ અને જ્યારે રોગ મટી જાય છે, વેદના મટી જાય છે ત્યારે સંયમના માર્ગ આવી જાય છે.

ઇન્ક એમના સંયમ ભાવની કસોટી કરે છે અને એમાં એ સાંગોપાંગ પરિપૂર્ણ pass થાય છે અને એમનો વૈરાગ્ય પણ દદ થાય છે, એમની સમજ પણ વધારે દદ થાય છે અને એ જ સમજના આધારે સિદ્ધત્વને પ્રાપ્ત કરે છે.

સમજ સાથેનો સંયમ જ સાર્થક થાય છે.

સમજ સાથેનો ત્યાગ જ સિદ્ધિ અપાવે છે.

નમિરાજિ પણ એમના સંયમભાવમાં સાધના-આરાધના દ્વારા સકલ કર્માનો ક્ષય કરી મોક્ષગમન કરે છે.

એકમાં શરીર છે...

અનેકમાં આશરીર છે... !

મારો સંકલ્પ

ચોકથી ચોકત્વનો ચોક પુરુષાર્થ

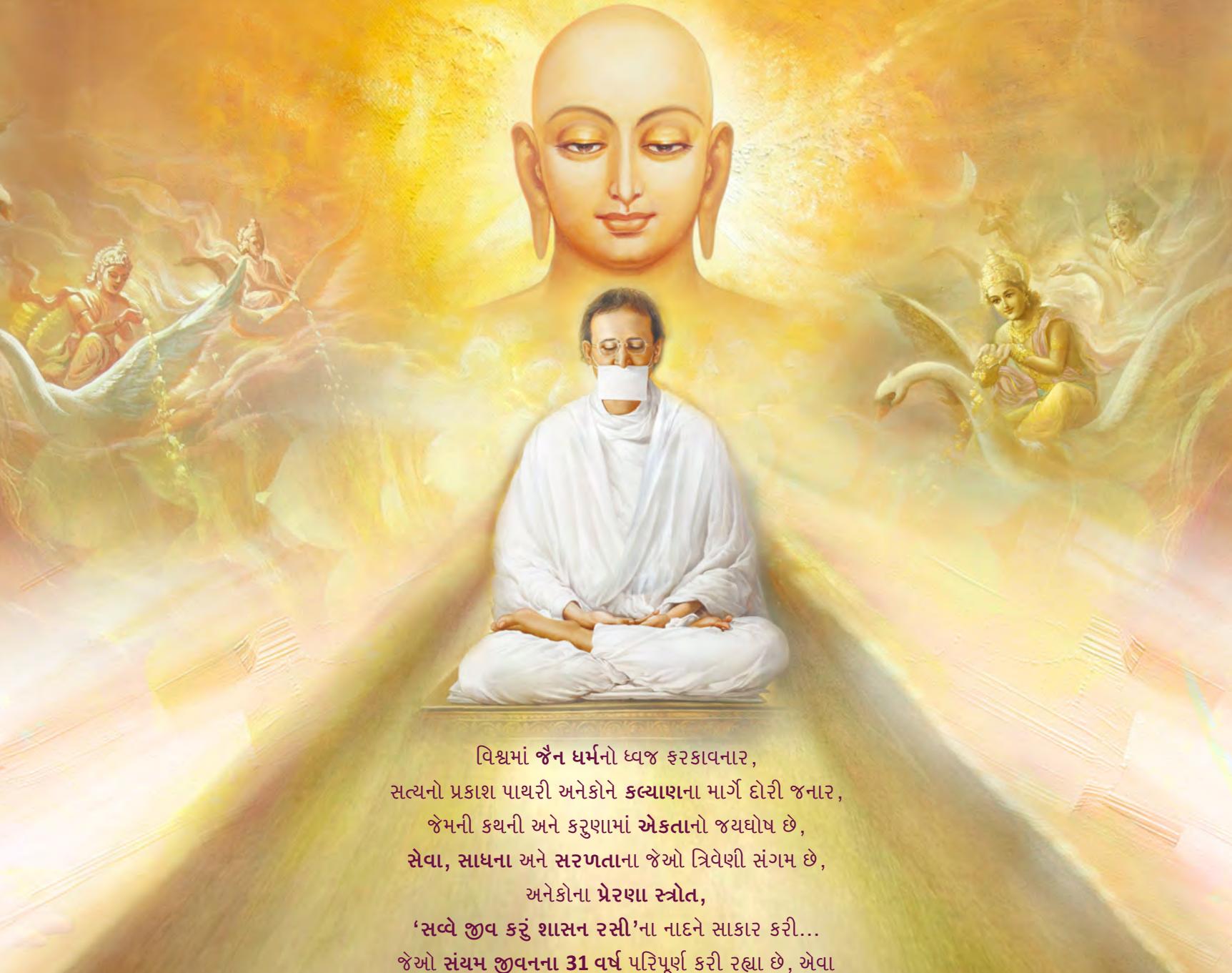

જેમનું સંયમ જીવન અહિંસાનું અભ્યુદય હતું, જેમના પગલે-પગલે પાવનતા પથરાતી હતી,
જ્ઞાન આરાધનાની જેમને તીવ્ર લગની હતી, જેઓ અપરિગ્રહના આદર્શરૂપ હતા,
આત્મભાવમાં હંમેશા જાગૃત હતા, જેઓ વચનસિદ્ધિ-નિસ્પૂર્ણતા-સરખતા આદિ અનંત ગુણોના ધારક હતા,
એવા... હે અનન્ય સિદ્ધપુરુષ, તપોધની, લબ્ધિલિઘાન, અનેક આત્માઓને સંસારથી ઉગારનાર,
ગુણસમાટ, તપસમાટ ગુરુદેવ આપના 25th પુણ્ય સ્મૃતિ અવસરે...

તવ ચરણે એ જ વંદનાંજલિ-ભાવાંજલિ...
‘આપ શીଘ્રાતિશીધ અનંત ગુણોના સ્વામી બની પરમ પદને પ્રાપ્ત કરો’

આપના જ ગુણોના વારસાને સહારે, આપ સાથે સહકર્મિતા સર્જી,
અમારો પણ ગુણમાર્ગ ખૂલે અને આપની સાથે મોક્ષયાત્રામાં સહયાત્રી બની શકીએ એટલી ફૂપા કરજો.

સૌજન્ય: શ્રી ભારતીબેન રશિમકાંતભાઈ દેસાઈ અને શ્રી હેતલબેન હાર્દિકભાઈ દેસાઈ

વિશ્વમાં જેન ધર્મનો ધ્વજ ફરકાવનાર,
સત્યનો પ્રકાશ પાથરી અનેકોને કલ્યાણના માર્ગ દોરી જનાર,
જેમની કથની અને કરુણામાં એકતાનો જયધોષ છે,
સેવા, સાધના અને સરળતાના જેઓ ત્રિવેણી સંગમ છે,
અનેકોના પ્રેરણા સ્ત્રોત,
'સવ્યે જીવ કરું શાસન રસી'ના નાદને સાકાર કરી...
જેઓ સંયમ જીવનના 31 વર્ષ પરિપૂર્ણ કરી રહ્યા છે, એવા
સ્વાધ્યાયપ્રેમી, દીક્ષાદાને શરી, ગોડલ સંપ્રદાયના ગૌરવ,
રાષ્ટ્રસંત પરમ ગુરુદેવ શ્રી નભમુનિ મહારાજ સાહેબની 31st સંયમ જયંતિ દિને
વંદના-અભિવંદના સહ શુલેચ્છા,
'આપની આત્મયાત્રા શીଘ્રાતિશીધ સંપન્ન થાય' અને
અમે પણ આપની આત્મયાત્રામાં સહયાત્રી બની શકીએ એ જ વિનંતી તવ ચરણે.

Feb 2014

પારસધામ, મુંબઈ

Feb 2016

પાવનધામ, મુંબઈ

Feb 2018 - પરમધામ

Dec 2018 - રાજકોટ

Dec 2018 - રાજકોટ

યુવાનીના પગથારે પગ માંડતા હતા ત્યારે જ ,

રાજ્યસંત પરમ ગુરુદેવ શ્રી નમમુનિ મહારાજ સાહેબના શરણમાં દીક્ષિત અને શિક્ષીત થયેલ,

જિનશાસનના શરણે જીવન સમર્પિત કરી ગુરુચરણે, ગુરુ આજ્ઞામાં, સંયમ જીવનથી જીવનને સાર્વક કરી રહેલ, ગુણોની ખુશ્બુથી જીવનને મહેકાવી રહેલ, **જિતશાસતના ગૌરવ એવા હે સંત તથા સતીજુઓ,**

‘આપ શીધાતિશીધ આપના લક્ષ્યને સિક્ષ કરો’

એ જ આપની સંયમ જયંતિ નિમિત્તે અમારી શુભેચ્છા સહ અભિવંદના.

Dec 2019 - કોલકાતા

જેન કાંતિ

Feb 2021 - ગ્રિનાર

ફેબ્રુઆરી 2022 37

સંયમ એટલે શું માત્ર સંસારનો ત્યાગ અને
વેશનું પરિવર્તન ? ના !

સંયમ એટલે સ્વયંના પરીક્ષક બનવું. સ્વયંના
પરીક્ષક બનવા પલ-પલ જાગૃતિના શસ્ત્રોને
સજાવીને રાખવા પડે છે.

જાગૃતિ હોય તો જ પલ-પલ સ્વયંના એક-
એક ભાવોનું પરીક્ષણ કરી શકાય, એક-એક
ભાવોનું મૂલ્યાંકન કરી શકાય. ભાવોનું પરીક્ષણ
ભાવોને પરિશુદ્ધ કરવાનું પરિબળ છે.

જેમને સ્વયંને 'સ્વ' ની સાથે વાતો કરતાં
આવડી જાય, સ્વયંના ભાવોનું નિરીક્ષણ અને
પરીક્ષણ કરતાં આવડી જાય, સ્વયંના પરીક્ષક
બનતાં આવડી જાય, એમનો સંયમ સાર્થક
થઈ જાય. જેમને સ્વયંને પોતાની પરીક્ષા લેતાં ન
આવડે, તેમની પરીક્ષા કદાચ 'ગુરુ' લે.

પણ યાદ રાખજો,

ગુરુ તમારી પરીક્ષા લે એ તમારા સંયમની
સાર્થકતા ન કહેવાય. ગુરુ તમારી પરીક્ષા લે એ
દીક્ષા નથી, તમે સ્વયં તમારા સ્વયંના પરીક્ષક
બનીને, તમારી પોતાની જ પરીક્ષા હ્યો, એ જ
તમારી વાસ્તવિક દીક્ષા છે.

કેમ કે, સંયમની આ યાત્રામાં હજારો
ભાવિકો સંયમને નમસ્કાર કરે છે, સંયમીઓને
નમસ્કાર કરે છે.

માટે જ, સંયમીઓએ પલ-પલ સ્વયંને
check કરતાં રહેવું જોઈએ, પલ-પલ સ્વયંના
પરીક્ષક બનીને પરીક્ષણ કરવું જોઈએ કે, જગત
જ્યારે મારા ચરણોમાં ઝૂકે છે, ત્યારે મારું આચરણ
જૂકવા લાયક છે કે નહીં ?

બીજાની ભૂલોને જોવી, એ સંસાર છે.
સ્વયંની ભૂલોને પણ-પણે જોવી, ઓળખવી અને
સુધારવી એ સંયમ છે. સંયમ લેવા માત્રથી સિદ્ધ

ન થવાય, પણ-પણે ભૂલનું પરીક્ષણ કરી, ભૂલને
સુધારવાથી સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકાય.

જે સુધરવાનો પુરુષાર્થ કરે છે, તે
'સાધક' હોય છે.

હજારો પ્રવચનો સાંભળનાર કરતાં, એક
પ્રવચન સાંભળીને સ્વયંના પરીક્ષક બની, સ્વયંની
ભૂલોને સુધારનાર સાધક વધારે પ્રેરક હોય છે,
અની જીવનશૈલી સ્વયં માટે કટ્યાશકારક હોય
છે અને અન્ય માટે માર્ગદર્શક હોય છે.

એટલે પ્રવચનો ફરમાવવાની શ્રેષ્ઠતા આવી
જાય, એ સંયમીઓની શ્રેષ્ઠતાનું માપદંડ ન હોય,
પોતાને જ પોતાની માટે, જેમાં પ્રભુના વચનો ભાયાં
હોય, એવું પ્રવચન આપતાં આવડી જાય, એ
સંયમની શ્રેષ્ઠતા હોય છે.

કેટલાંય આત્માઓ એવા હોય છે, જેમને
દીક્ષાર્થીઓનો દીક્ષા મહોત્સવ, દીક્ષાર્થીઓને
મળતાં સન્માન અને દીક્ષાર્થીઓના થતા જય
જયકાર જોઈને દીક્ષા લેવાનું મન થઈ જાય છે.

મહોત્સવને જોઈને સંયમ લેવાનું મન થાય,
એટલાં માત્રથી સંયમ સાર્થક ન થાય, મન થયાં
પછી એના ઉપર સ્વયંનું મન થવું જોઈએ
આત્મચિંતન થવું જોઈએ અને એ દિશામાં પુરુષાર્થ
થવો જોઈએ, એવો પુરુષાર્થ જે તમારા સમસ્ત

અસ્તિત્વનું પરિવર્તન કરાવી દે !

તમારું મનન અને ચિંતન એવા હોય,
જે પલ-પલ તમારા ભાવોનું અને તમારી
વિચારધારાઓનું પરીક્ષણ કરાવે, અનુપ્રેક્ષા કરાવે
અને પછી જ્યારે તમારું મન મૌન થઈ જાય, શાંત
થઈ જાય, ત્યારે જે અંતર આત્મામાંથી પ્રગટ થાય
એ સાર્થક સંયમ હોય, એ સ્વયંની પરીક્ષામાંથી
પાસ થયેલો સંયમ હોય.

સંયમ લેતી વખતે તો અંતરમાં ઉત્કૃષ્ટ
અહોભાવ હોય પણ સંયમ સ્વીકાર પછી પલ-
પલ સ્વયંની વૃત્તિઓ સાથે એક war શરૂ થાય.

જગતમાં યોક્ષા એ કહેવાય, જે અન્ય સાથે
war કરે અને સંયમમાં યોક્ષા એ કહેવાય, જે
સ્વયંની વૃત્તિઓ સાથે war કરે અને સ્વયંને
મનની ગુલામીમાંથી મુક્ત કરાવે.

સંયમમાં શૈત વસ્ત્રો ધારણ કરવા સહજ
છે, પરંતુ સ્વયંની વૃત્તિઓને શૈત કરવી, વિશુદ્ધ
કરવી એ અત્યંત કઠિન છે. વૃત્તિઓને શૈત અને
વિશુદ્ધ કરવા સ્વયંના પરીક્ષક બનવું અત્યંત
જરૂરી હોય છે.

સંયમ એ હોય, જેમાં 'I can, It's
Possible', નો અંતરનાદ હોય, આત્મવિશ્વાસ
હોય.

સંયમ એટલે વિનય સાથેનો વિવેક

પ્રભુ સાથે વાત કરવી એ વિનય છે.

સ્વયં સાથે વાત કરવી એ વિવેક છે.

પ્રભુની વાત માનવી એ વિનય છે.

સ્વયંના Inner voiceને સાંભળવો એ વિવેક છે.

વિનય ત્યારે જ સાર્થક થાય છે,

જ્યારે સાથે વિવેક હોય છે.

■ Nitin Khara ■ Nalin Khara ■ I Lesh Khara
Call: 7620 250 251

Confidence Petroleum India Limited

Head Office : 4th Floor, Landmark, Above Big Bazaar, Wardha Road, Nagpur - 440012

Website: www.confidencegroup.co ■ gogas@confidencegroup.co ■ www.elitegogas.com ■ info@elitegogas.com ■ elitegogas

समग्र भारतना
108 थी वधु श्री संघो
करशे अनुमोदना

70+ USA
जैन centres
करशे अनुमोदना

परमधाम साधना संकुलनी धन्य धरा पर
दीक्षादानेश्वरी राष्ट्रसंत परम गुरुदेव
श्री नम्रमुनि महाराज साहेबना परम शरणामां
प्रभु पंथे प्रयाण करनारा 9 पुण्यात्माओंनो

श्री भागवती जैन दीक्षा महोत्सव

20.02.2022, रविवार | सવारे 08:00 कलाके

Join LIVE

zoom <https://live.parasdharam.org> • ID: 208 108 1008 • PASSCODE: 108

परमधाम साधना संकुल

वालकस गाम, पडधा टोल नाका पटी, मुंबई नासिक हाईवे, तालुको: कल्याण, ज़ुल्लो: ठाणे, महाराष्ट्र.

दीक्षा महोत्सव अंगे मार्गदर्शन माटे संपर्क: +91 7303000444 / 7303000666

महोत्सवना
कार्यक्रम

14th-20th
Feb 2022

• श्री भागवती जैन दीक्षा महोत्सव समिति •